

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav bohemistických studií

Bakalářská práce

Anna Benesova

Analýza užití předložek s časovým významem na základě žákovských korpusů češtiny

Analysis of the use of time prepositions based on the Czech learner corpora

Praha 2022

Vedoucí práce: Mgr. Svatava Škodová, Ph.D.

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucí práce Mgr. Svatavě Škodové, Ph.D. za odborné rady a připomínky a také za trpělivost, pozitivní přístup a ochotu pomoci.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 29. července 2022

Anna Benesova

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na analýzu užití předložek s časovým významem nerodilými mluvčími češtiny v písemných textech.

Východiskem práce je poznatek, že užívání předložek je pro nerodilé mluvčí velmi obtížné i na vysoké úrovni pokročilosti. V teoretické části nastíníme systém předložek v současné češtině, tak jak jej popisují české gramatiky, ale i jak je reflektován v teoretických pracích z oblasti výuky předložek pro nerodilé mluvčí češtiny. Teoretické práce popisující metodické obtíže při výuce předložek v rámci češtiny jako cizího jazyka vycházejí z osobních zkušeností autorů s výukou. Na základě materiálu žákovských korpusů CzeSL a Merlin provedeme analýzu užití předložek, abychom potvrdili / vyvrátili obtíže v jejich užití, obsažené v teoretických pracích.

Cílem bakalářské práce je kvantitativně zmapovat užívání předložek nerodilými mluvčími v písemných pracích.

Klíčová slova

Čeština jako cizí jazyk, mluvnice, předložka, chybová analýza, žákovský korpus CzeSL, Merlin

Abstract

The bachelor thesis focuses on the analysis of the use of prepositions with temporal meaning by non-native speakers of Czech in written texts.

The starting point of the thesis is the observation that the use of prepositions is very difficult for non-native speakers even at a high level of proficiency. In the theoretical part we outline the system of prepositions in contemporary Czech as described in Czech grammars, but also as reflected in theoretical works in the field of teaching prepositions to non-native speakers of Czech. The theoretical works describing methodological difficulties in teaching prepositions in the context of Czech as a foreign language are based on the authors' personal experiences with teaching. Based on the material of the CzeSL and Merlin learner corpora, we analyse the use of prepositions to confirm/disprove the difficulties in their use contained in the theoretical works.

The aim of the bachelor's thesis is to quantitatively map the use of prepositions by non-native speakers in written works.

Key words

Czech as a foreign language, grammar, prepositions, error analysis, learner corpus CzeSL, Merlin

OBSAH

ÚVOD	9
1 POJETÍ PŘEDLOŽKY V MLUVNICÍCH A JINÉ ODBORNÉ LITERATUŘE	10
1. 1 Předložka jako slovní druh	10
1. 2 Členění předložek podle původu a formy	11
1. 2. 1 Primární předložky	11
1. 2. 2 Sekundární předložky	13
1. 2. 3 Jednoslovné a víceslovné předložky	14
1. 3 Prezentace předložek	15
1. 3. 1 Předložky podle spojitelnosti s pády.....	15
1. 3. 2 Sémantika předložek.....	17
2 PŘEDLOŽKY S ČASOVÝM VÝZNAMEM	20
2. 1 Charakteristika předložek s časovým významem.....	20
2. 1. 1 Forma a struktura předložek s časovým významem	21
2. 1. 2 Zastoupení pádů u předložek s časovým významem	23
2. 2 Lexikální konkurence v rámci předložek s časovým významem.....	23
2. 2. 1 Synonymie předložek s časovým významem.....	24
2. 2. 2 Antonymie předložek s časovým významem	26
2. 2. 3 Stylistické odstíny předložek s časovým významem	27
3 PŘEDLOŽKY S ČASOVÝM VÝZNAMEM Z HLEDISKA ČEŠTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA	29
3. 1 Obtížnost českých předložek pro nerodilé mluvčí češtiny	29
3. 2 Předložky s časovým významem podle SERR	30
3. 2. 1 Úroveň A1	31
3. 2. 2 Úroveň A2	32
3. 2. 3 Úroveň B1	34
3. 2. 4 Úroveň B2	35
3. 2. 5 Úroveň C1 a C2.....	36
3. 3 Chybování v užití předložek s časovým významem	37
3. 4 Metodické přístupy k prezentaci předložek s časovým významem.....	39
4 ANALÝZA UŽITÍ PŘEDLOŽEK S ČASOVÝM VÝZNAMEM V TEXTECH NERODILÝCH MLUVČÍCH ČEŠTINY	43
4. 1 Popis užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny.....	43
4. 1. 1 Metodologie analýzy.....	43
4. 1. 2 Analýza primárních předložek s časovým významem.....	44
4. 1. 3 Analýza jednoslovných sekundárních předložek s časovým významem.....	49
4. 1. 4 Analýza víceslovných sekundárních předložek s časovým významem	52

4. 1. 5 Shrnutí.....	55
4. 2 Chybová analýza užití předložek s časovým významem.....	56
4. 2. 1 Metodologie analýzy	56
4. 2. 2 Nadbytečné užití předložky.....	57
4. 2. 3 Záměna předložky	58
4. 2. 4 Chyby ve vokalizaci předložek	59
4. 2. 5 Vynechání předložky	60
4. 2. 6 Ostatní chyby.....	60
4. 2. 7 Shrnutí.....	61
ZÁVĚR.....	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	65
Seznam tabulek.....	68
Seznam příloh.....	69
Přílohy.....	70

Seznam použitých zkratk

AGSČ Akademická gramatika současné češtiny

ČRJ Čeština – řeč a jazyk

MČ2 Mluvnice češtiny 2

MSČ1 Mluvnice současné češtiny I

PMČ Příruční mluvnice češtiny

SERR Společný evropský referenční rámec pro jazyky

ÚVOD

Cílem práce je analýza užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny. Práce se skládá ze čtyř kapitol.

V první kapitole budou představeny předložky jako slovní druh. V této části práce se budeme opírat o teorii z mluvnic a jiných odborných článků zaměřených na hlubší analýzu předložek. Podrobně popíšeme charakteristiku předložek primárních a sekundárních, jednoslovných a víceslovných. Dále ukážeme způsob prezentace předložek v mluvnicích, a to z hlediska jejich spojitosti s pády a z hlediska jejich sémantiky.

Ve druhé kapitole bude pozornost zaměřena na předložky s časovým významem. Sestavíme seznam předložek s časovým významem, roztřídíme ho na předložky primární, sekundární jednoslovné a sekundární víceslovné. Dále provedeme analýzu struktury předložek s časovým významem a popíšeme jejich spojitost s pády. Pomocí jednotlivých příkladů se pokusíme rozebrat problematiku synonymie u předložek s časovým významem, také představíme varianty některých opozitních dvojic. Na závěr kapitoly stručně ukážeme zastoupení předložek s časovým významem v různých stylech.

V třetí kapitole budou představeny předložky s časovým významem z hlediska češtiny jako cizího jazyka. Popíšeme postup osvojování předložek podle doporučení Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Dále rozebereme důvody obtížnosti užití českých předložek pro cizince. Uvedeme příklady chyb, které se při užití předložek s časovým významem vyskytují. Zároveň ukážeme doporučení, při jejichž dodržení by se mohlo těmto chybám předcházet. Všechny poznatky budou vycházet z prací pedagogů češtiny jako cizího jazyka.

Čtvrtá kapitola bude zaměřena na analýzu užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny. Na základě žakovského korpusu CzeSL-SGT provedeme frekvenční analýzu předložek. Cílem tohoto kroku bude zjistit, které předložky nerodilí mluvčí používají a které z těchto předložek patří k nejfrektovanějším. Následně popíšeme užití jednotlivých předložek a uvedeme jejich nejfrektovanější kolokáty. V poslední části práce provedeme na základě korpusu MERLIN chybovou analýzu užití předložek s časovým významem. Vymezíme a popíšeme určité typy chyb. Podle výsledků této analýzy zhodnotíme, zda užívání předložek s časovým významem je pro nerodilé mluvčí obtížné i na vysoké úrovni pokročilosti.

1 POJETÍ PŘEDLOŽKY V MLUVNICÍCH A JINÉ ODBORNÉ LITERATUŘE

V této kapitole se pokusíme zohlednit různá pojetí předložky a vymezit její hlavní charakteristiky. Pro náš účel jsme si zvolili pět mluvnic, které byly publikovány v posledních desetiletích¹. Tento výběr nám ukáže pohled na předložku různých autorů, podobnosti a odlišnosti vnímání předložek v české novější lingvistice. Charakteristiky předložek z uvedených mluvnic budou doplňovány pojednáními z odporných článků, které problematiku předložek rozebírají hlouběji. Hlavními autory, o které se budeme opírat, jsou L. Kroupová a F. Čermák.

1. 1 Předložka jako slovní druh

Předložka jako každý slovní druh má komplexní povahu. Abychom ji mohli charakterizovat, je třeba popsat tři základní kritéria: sémantické, morfologické a syntaktické.

Z hlediska sémantického předložka patří do skupiny synsémantických slovních druhů čili neplnovýznamových. Přesněji by bylo řečeno, že předložka je významově nesamostatná, svůj význam totiž uplatňuje až v kontextu ostatních slov. Ve spojení se jmény (a s jejich pády) předložka vyjadřuje různé okolnostní významy: místní, časové, způsobové, měrové, příčinné, účelové, zřetelové, přípustkové (ČRJ, s. 90).

Z hlediska morfologického předložka je slovní druh neohebný, to znamená, neskloňují se a svůj tvar nemění. Případně svůj tvar předložka může měnit z výslovnostních důvodů (*v domě x ve škole*) (MSČ1, s. 159).

Z hlediska syntaktického předložka větným členem není, tvoří ho však ve spojení s následujícím jménem a tím se podílí na výstavbě věty. Ve spojení se jménem tedy předložka může být příslovečným určením (místa – *v studni*, času – *do večera*, účelu – *vdala se kvůli penězům* aj.), neshodným přívlastkem (*děti ze vsi*), předmětem (*díval se na děvče*) (ČRJ, s. 90). Předložka se může pojit i k jiným slovním druhům (*zbytek si šetřil na potom*), případně v rámci frazémů vystupovat bez následujícího substantiva (*byl všemi deseti pro, dívka*

¹ K nejstarším publikacím z našeho výběru patří *Mluvnice češtiny 2* pod vedením M. Komárka z roku 1986, na výkladu o předložkách se podíleli D. Konečná, L. Kroupová, J. Kořenský. Dále je *Průruční mluvnice češtiny* od autorského kolektivu Masarykovy univerzity, poprvé byla vydána v roce 1995, podkapitolu o předložkách zpracovala Z. Rusínová. Následující mluvnice je *Čeština – řeč a jazyk* od M. Čechové a kolektivu z roku 2011 (3. vydání). Dále je *Akademická gramatika spisovné češtiny* F. Štíchy z roku 2013, je založena na analýzách psaných textů obsazených v Českém národním korpusu. Teorii, která se zcela opírá na mluvené a psané úzus, najdeme v *Mluvnici současné češtiny 1 V*. Cvrčka a kolektivu z roku 2015 (2. vydání), kapitolu o předložkách zpracovala M. Waclawičová.

povalující se na pláži nahoře bez) (MSC1, s. 333). S výjimkou uvedených ustálených frází však platí, že předložka nemůže stát na konci věty, protože není přemístitelná za výraz, ke kterému vyjadřuje vztah.

Při klasifikaci předložek hraje roli jejich původ, zda jde o útvary staré (primární předložky) nebo o útvary nové, vzniklé z různých slovních druhů (sekundární předložky). Také některé mluvnice zdůrazňují formu předložek, dělí je na jednoslovné a víceslovné. Hlavním klasifikačním kritériem pro rozdělení předložek je však jejich spojení s jednotlivými pády (PMČ, s. 342).

Předložky plní dvě funkce, které na sebe navazují. Zaprvé vyjadřují relaci mezi určitými slovními druhy (syntagmatická funkce), zadruhé specifikují a dotvářejí významy (nominativní funkce). Obě funkce můžeme rozdělit do tří typů (Čermák 1996):

a) typ V – S (adverbální): předložka vyjadřuje relaci mezi slovesem a substantivem (*vzpomene si na prázdniny*). Zároveň dotvářejí slovesu význam: srov. *mluvit s někým* x *mluvit na někoho* x *mluvit o něčem*. U podobných příkladů můžeme považovat předložku za pevnou součást slovesa.

b) typ S – S (adnominální): předložka vyjadřuje relaci mezi dvěma substantivy (*prázdniny u moře*). U tohoto typu předložky specifikují význam substantiva a dělají to konkrétnější než adjektiva: srov. *kuchyňský nůž* x *nůž v kuchyni* / *z kuchyně* / *pro kuchyň*.

c) typ PROP – S (adverbiální): předložka vyjadřuje nevalenční relaci příslovečného určení ve větě (*v létě*). Zde předložky spoluvytváří příslovečná určení, která bývají často ustálená: *z lásky*, *pro začátek*.

Velmi stručně jsme popsaly hlavní charakteristiky předložek. Jelikož je jejich problematika velmi rozsáhlá, následně rozebereme pouze ty kapitoly, o které se budeme opírat v dalších částech práce: podrobněji se podíváme na členění předložek podle původu a formy, popíšeme spojitost předložek s pády a zastavíme se u sémantiky předložek.

1. 2 Členění předložek podle původu a formy

Podle původu se předložky člení na primární a sekundární, podle formy na jednoslovné a víceslovné. Podrobnou charakteristiku každého typu dáme v následujících podkapitolách.

1. 2. 1 Primární předložky

Primární předložky jsou charakterizovány jako „*staré útvary, které byly předložkovými od původu*“ (PMČ, s. 342), „*mají těsný vztah k předponám*“ (MČ2, s. 198),

„nemají analogie v jiných slovních druzích“ (AGSŠ, s. 508) a „neplní jinou než předložkovou funkci“ (MSČ1, s. 333). Na začátku ale je třeba poznamenat, že v mluvnicích narážíme na různorodost pojmů: primární x sekundární, vlastní x nevlastní, původní x nepůvodní. Kroupová (1974) se drží názoru, že označení předložek za primární a sekundární jsou vhodnější. Říká, že dělení předložek na vlastní (neodvozené z jiných slov) a nevlastní (odvozené z jiných slov) není zdařilé proto, že vlastní předložky vznikly z jiných slovních druhů také. Přesto přiznává, že hranici mezi jejich diachronní odvozeností a synchronní neodvozeností určit není snadné, dokonce není možné. Z tohoto tedy vyplývá, že za jeden z charakteristických rysů primárních předložek můžeme označit jejich slovotvornou nemotivovanost čili ztrátu souvislosti se slovem, z něhož vznikly.

Dalším odlišujícím kritériem primárních předložek, jak již bylo zmíněno, je to, že nemají analogie v jiných slovních druzích. Dokonce bývá zpochybňována jejich slovnědruhá samostatnost. AGSČ (s. 508) poznamenává, že primární předložky mohou být vnímány jako lexikální morfémy na hranici slovního druhu, jejichž podstatu z velké části naplňují předložky sekundární.

Kroupová (1974) stanoví celkem 19 primárních předložek: *bez(e), do, k (ke, ku), na, nad(e), o, ob, od(e), po, pod(e), pro, před(e), přes(e), při, s (se), u, v (ve), z (ze), za*². Vidíme, že tyto předložky jsou jednoslovné, krátké, neslabičné nebo jednoslabičné. Také je patrné, že některé předložky kromě své základní podoby mají podobu vokalizovanou. **Vokalizace předložek** probíhá kvůli ulehčení výslovnosti, a to v případě, když po předložce zakončené souhláskou následuje slovo začínající stejnou nebo podobnou s předložkou hláskou (*ke konci / ke garáži, ve filmu / ve vesmíru*) nebo skupinou souhlásek (*ke stromu*) (MSČ1, s. 340–341). Z uvedeného souboru primárních předložek je také zřejmá jejich analogie s předponami (*napsat něco na papír*) (Čermák 1996).

Množina primárních předložek je uzavřená a početně se nezvyšuje. Podle *Frekvenčního slovníku češtiny* (2004, s. 375) převážnou většinu primárních předložek nalezneme mezi prvními 100 nejfrekventovanějšími slovy. Vyskytují se v následujícím pořadí: *v, na, s, z, o, do, k, pro, za, po, od, u, při, před, bez*. O trochu nižší frekvenci mají předložky *nad, pod, přes*. Pouze předložka *ob* k frekventovaným slovům nepatří.

² Pojem vlastní (původní) předložka používá MSČ1 (s. 333) a k uvedenému seznamu přidává navíc předložky: *dle, mezi, podle, proti, vně, zpod, zpoza*. Tyto předložky Kroupová zařazuje do skupiny sekundárních, i když přiznává, že u nich také došlo ke ztrátě souvislosti se slovem, z něhož vznikly (více viz 1.2.2). V naší práci se budeme držet názoru Kroupové, používat termíny primární x sekundární a řídit se počtem primární předložek 19.

1. 2. 2 Sekundární předložky

Sekundární předložky mluvnice označují jako nové, nepůvodní útvary, které vznikly z různých slovních druhů. V širším pojetí se tento proces nazývá slovnědruhovú transpozice, v užším pojetí jde o **prepozicionalizaci**, tj. o přechodu určitého slovního druhu v předložku. Vedle toho existují sekundární předložky, které ztratily významovou a tvarovou souvislost se slovem, ze kterého vznikly (*mezi, dle*). Tím se tedy podobají předložkám primárním a nazývají se bezkontaktní nebo nemotivované (Kroupová 1985, s. 31, 51). Většina sekundárních předložek však poukazuje na slovo, z něhož byla vytvořena, dokonce výchozí slovo ve své původní funkci existuje. Tyto sekundární předložky můžeme klasifikovat takto (Kroupová 1985, s. 50–54):

a) předložky vzniklé z podstatných jmen (desubstantivní). Tvoří se hlavně ze substantiv abstraktního významu a mají tvar jednočlenných výrazů ustrnulých v určitém pádu a čísle, zpravidla jde o Instrumentál singuláru (*během, prostřednictvím*). Také mají tvar dvojčlenných (*po boku, směrem k*) nebo trojčlenných výrazů (*bez ohledu na, v souvislosti s*);

b) předložky tvořené z příslovcí, jejichž tvar a význam se při tom nemění (*blízko, nedaleko; spolu s, paralelně s*). Těmto předložkám říkáme deadverbiální. Výrazy, které byly původně podstatnými jmény, poté přešly v příslovce a později v předložku, jsou nazývány transadverbiální (*doprostřed, navzdory*). Jestliže předložka a příslovce mají stejný původ, tj. příslovce se neukazuje jako slovo základní, takové předložce říkáme konadverbiální (*kromě, mimo*);

c) předložky tvořené ze sloves (deverbativní), respektive z přechodníků abstraktního významu (*začínaje; nemluvě o, nehledě k*). Zpravidla jde o přítomné přechodníky od sloves nedokonavých, výjimkou je pouze předložka *vyjma*.

Dříve sekundární předložky vznikaly především z adverbií, dnes nejproduktivnějším typem tvoření je tvoření ze substantiv³. Sekundární předložky mohou vzniknout i syntézou dvou nebo více primárních předložek (*zpod*) nebo spojením zájmena a předložky (*co do*). Za předložky jsou také považována některá větná spojení: *co se týče + G, pokud jde o + Ak*. (Kroupová 1985, s. 54). Jde ale o řídké a ojedinělé případy.

Zde je na místě podotknout, že sám pojem prepozicionalizace naznačuje, že se jedná o proces. To znamená, že přehodnocování předložkového výrazu ve funkci sekundární předložky trvá nějakou delší dobu. Předložky, které jsou teprve v počátečním stadiu prepozicionalizace, jsou předložky **nestabilizované** (*na kraj, na sklonku, s cílem*). Naopak

³ Na tomto poznatku se shodují Kroupová (1985, s. 54) a Čermák (1996).

předložky, jež dosáhly konečného stupně prepozicionalizace, jsou **stabilizované** (MČ2, s. 204–205). Testem, zda víceslovní předložkový výraz již nabyl předložkové funkce, může být možnost jeho náhrady předložkou jednoslovnou: *s ohledem na velký počet* x *kvůli velkému počtu* x *pro velký počet* (AGSČ, s. 508). Dalším charakteristickým příznakem, je-li výraz sekundární předložkou, je jeho neschopnost odpovědět na doplňovací otázku samostatně, také tento výraz nemůžeme rozvíjet přívlástkem. (Adam 2015, s. 56–57).

Zatímco primární předložky tvoří uzavřenou třídu, počet sekundárních předložek stále roste. Souvisí to s potřebami výrazněji a přesněji diferencovat dosavadní vztahy (MČ2, s. 203). Toto potvrzuje i Kroupová (1985, s. 30), když říká, že důsledkem vzniku sekundárních předložek je nedokonalost předložek primárních, které kvůli své polysémické povaze vyjadřují příslušné významy nejednoznačně.

1. 2. 3 Jednoslovné a víceslovné předložky

Předložky se rozlišují podle formy, a to na **jednoslovné** a **víceslovné**. Čermák (1996) dokonce zastává názor, že by toto členění mělo být upřednostňováno. Říká, že dělení předložek podle původu (o kterém jsme mluvili výše) je nefunkční, protože pojmenovávání primární (vlastní, původní, pravé) a sekundární (nevlastní, nepůvodní, nepravé) přidávají do terminologie vždy aspekt diachronní. Proto Čermák dává přednost dělení předložek pouze na jednoslovné x víceslovné jako termínu založenému na formě, a proto synchronnímu a zcela neutrálnímu. V této práci při analýze předložek ale zůstaneme u členění jak podle formy, tak i podle původu.

Jednoslovnou formu mohou mít předložky jak primární, tak sekundární. Víceslovnou formu mají pouze předložky sekundární. Můžeme je rozdělit do několika strukturních typů (tab. 1)⁴ (MSČ1, s. 334):

Struktura			Příklad
předložka	+	podstatné jméno	<i>z hlediska</i>
předložka	+	podstatné jméno+předložka	<i>v souvislosti s</i>
přechodník slovesa	+	předložka	<i>nehledě na</i>
příslovce	+	předložka	<i>spolu s</i>
podstatné jméno	+	předložka	<i>vzhledem k</i>
podstatné jméno	+	předložka+podstatné jméno	<i>tváří v tvář</i>

Tabulka 1 Struktura víceslovných předložek

⁴ Do strukturních typů víceslovných předložek Čermák (1996) zařazuje navíc izolované případy (*co do, pokud jde o*) a předložky cizího původu (*à la, ad vocem*). Jedná se o velmi okrajové příklady, proto je v tabulce neuvádíme.

Nejčastější se vyskytuje spojení předložky a podstatného jména, také předložky, podstatného jména a další předložky.

Jelikož proces prepozicionalizace stále probíhá a vznikají tak sekundární předložky nové, přesný počet předložek jednoslovných a víceslovných není jasný. Kroupová (1985) ve své monografii uvádí 116 sekundárních předložek jednoslovných a 413 víceslovných, tento počet zahrnuje i předložky teprve v počátečním stadiu prepozicionalizace. Na základě souboru předložek Kroupové pracuje Čermák (1996). Vynechává z něj řídké a okrajové případy, v důsledku přichází s analýzou 103 předložek jednoslovných a 379 předložek víceslovných. Namítá ale, že tento počet je sporný a považovat ho za vyčerpávající nelze.

V mluvnicích podobné údaje o počtu předložek nenajdeme. AGSČ (s. 509–515) reprezentuje rozsáhlou tabulku jednotlivých předložek. Počet jednoslovných a víceslovných předložek je v ní vyvážený, každý typ má 88 položek. MSČ1 (s. 333), která se zcela opírá o jazykový korpus, uvádí příklady nejfrekventovanějších předložek, pouze u předložek víceslovných zmiňuje, že se jejich počet odhaduje na 300 a více. Blatná dochází k názoru, že mluvnice nenabízejí celý výčet víceslovných předložek: „(...) *částečné seznamy se objevují jen v podobě ilustračního soupisu, z uvedeného výkladu tudíž nevyplývá žádná informace o tom, o jak velký soubor jednotek jde, které z těchto jednotek patří k centru a které k periférii.*“ (Blatná 2006, s. 9). Ve své monografii uvádí celkem 442 víceslovné předložky, včetně předložek s nízkou i nulovou frekvencí.

Analýza Blatné (2006, s. 18) také ukazuje, že v rámci textu poměr mezi předložkami jednoslovnými a víceslovnými je přibližně 10 ku 1. Z výše uvedeného můžeme dospět k závěru, že jednoslovné předložky mají dominantní postavení, přestože je víceslovné předložky převyšují svým počtem a to několikanásobně.

1. 3 Prezentace předložek

1. 3. 1 Předložky podle spojitelnosti s pády

Mluvnici reprezentují předložky v rámci pádového systému. Souvisí to mj. s tím, že předložka je definována hlavně jako součást pádových podob jmen (PMČ, s. 342) nebo dokonce jako „*spoluurčovatel pádu*“ (AGSČ, s. 508), tj. vyjadřuje gramatický pád podstatného jména spolu s jeho koncovkou.

K základním informacím o spojitelnosti předložek s pády patří to, že předložky se pojí se všemi pády kromě Vokativu. Nominativ považovat za bezpředložkový pád nemůže, vazbu

s ním totiž mají předložky cizího původu⁵. Některé předložky se pojí pouze s jedním pádem, říká se jim **monofunkční**, některé se pojí s dvěma a třemi pády, jsou to předložky **polyfunkční**. Příklady předložek a jejich spojení s pády jsme znázornili v následující tabulce (na základě ČRJ, s. 90–91):

Spojení	Pády	Předložka
s jedním pádem	N	<i>kontra, versus</i>
	G	<i>bez, do, od, u, z</i>
		<i>během, kolem, kromě, pomocí, vedle, vinou</i>
		<i>v důsledku, z důvodu, z titulu</i>
	D	<i>k</i>
		<i>díky, kvůli, proti, vůči</i>
		<i>se zřetelem k, vzhledem k</i>
	Ak	<i>ob, pro, přes</i>
<i>mimo, skrz</i>		
L	<i>při</i>	
I	<i>v soulase s, v souladu s</i>	
s dvěma pády	Ak a L	<i>na, o, po, v</i>
	Ak a I	<i>nad, pod, před</i>
s třemi pády	G, Ak, I	<i>s, za</i>

Tabulka 2 Spojitost předložek s pády

V tabulce (tab. 2) jsou uvedeny všechny předložky primární, pouze vybrané předložky sekundární. Přesto můžeme usoudit, že sekundární předložky ve své většině jsou monofunkční (příklady ve spojitosti s dvěma a třemi pády nejsou). K polyfunkčním patří zhruba polovina předložek primárních. Dále je z tabulky patrné, že je u předložek nejvíce zastoupen Genitiv, naopak nejméně příkladů vidíme u Nominativu. Náš příklad je pouze ilustrační, ale potvrzení této domněnky nacházíme u Čermáka (1996), podle jehož analýzy celkem 482 předložek vychází, že dominantní postavení u většiny předložek má Genitiv (je zastoupen u 59,8 % předložek jednoslovných a 77,35 % víceslovných). Se značným rozdílem se na posledních místech umístily Lokál a Nominativ (viz tab. 3).

⁵ Většina mluvnic se shoduje na tom, že spojitelnost s 1. p. mají pouze předložky cizího původu: „S *nominativem se z českých předložek nepojí žádná*“ (PMČ, s. 342). Avšak AGSČ (s. 516–517) vnímá některé slovesné tvary a jejich zkratky jako předložkové. Jsou to *viz, srovnej, srovn., srov., svr*. Říká, že v úzu tyto formy postupně ztrácejí svou původní pádovou vazbu a nabývají vazbu nominativní, např. *viz kniha Exodus; srov. hra Alchymista; srovnej škůdci*. Nominativ jako alternativní pád nabízí i pro předložky *k problému, k tématu, ve věci (Otec se vrací k tématu cikáni)*. Nový encyklopedický slovník češtiny (Uličný – Veselovská 2017) jako jedinou nepůvodní českou předložku ve spojení s Nominativem uvádí předložku *směr (Vlak směr Pardubice)*.

Jednoslovné předložky	%	Víceslovné předložky	%
Genitiv	59,8	Genitiv	77,35
Akuzativ	15,9	Instrumentál	7,88
Dativ	10,3	Akuzativ	6,87
Instrumentál	6,8	Dativ	5,34
Lokál	4,3	Nominativ	1,57
Nominativ	2,6	Lokál	0,76

Tabulka 3 Zastoupení jednotlivých pádů u předložek

Převážné zastoupení Genitivu Čermák (1996) vysvětluje tendencí k unifikaci celého systému českých předložek, tj. jeho směřováním k zjednodušení a morfologické pravidelnosti.

1. 3. 2 Sémantika předložek

V rámci prezentaci předložek mluvnice popisují vztahy, které vyjadřují předložky ve spojení s určitým pádem a v kontextu určitých slov. Uvádějí následující základní významy: místní, časové, způsobové, zřetelové, příčinné, účelové, důsledkové, podmínkové, přípustkové (viz tab. 4)⁶:

Význam	Předložky primární, sekundární jednoslovné a víceslovné		
místní	<i>do+G, k+D, na+L, nad+Ak, nad+I, od+G, po+Ak, ...</i>	<i>doprostřed, dovnitř, kolem, naproti, mimo, místo, okolo, podél, ...</i>	<i>daleko od, směrem od, současně s, stranou od, v popředí, ...</i>
časový	<i>do+G, k+D, na+Ak, nad+I, o+L, ob+Ak, od+G, po+Ak, ...</i>	<i>během, dnem, kolem, mezi, mimo, okolo, uprostřed, začátkem, ...</i>	<i>na konci, na prahu, po dobu, při příležitosti, současně s, v průběhu, ...</i>
způsobový	<i>bez+G, do+G, k+D, na+Ak, na+I, nad+Ak, o+L, ...</i>	<i>cestou, formou, kolem, kromě, mimo, místo, prostřednictvím, ...</i>	<i>na bázi, na principu, na rozdíl, na základě, po vzoru, se zastoupením, směrem od, ...</i>
zřetelový	<i>nad+Ak, nad+I, o+Ak, o+L, od+G, přes+Ak, u+G, za+I</i>	<i>dle, jménem, kontra, kromě, namísto, navzdory, ohledně, ...</i>	<i>bez ohledu na, do centra, k otázce, k problému, k tématu, na rozdíl od, na účet, na úkor, ...</i>
příčinný	<i>na+Ak, o+L, za+I</i>	<i>díky, kvůli, ohledně, proti, vinou, vlivem, zásluhou</i>	<i>nezávisle na, pod podmínkou, pro potřeby, s ohledem na, ve věci, v zastoupení, z důvodu, ...</i>
účelový / důsledkový	<i>za+I</i>	<i>kvůli, následkem, ohledně, proti, vstříc, zásluhou</i>	<i>k otázce, nezávisle na, pro potřeby, se zastoupením, směrem od, s ohledem na, ...</i>
podmínkový / přípustkový	<i>přes+Ak, za+I</i>	<i>navzdory, pomocí, vzdor</i>	<i>na bázi, na základě, nehledě k, nehledě na, nezávisle na, pod podmínkou, se zastoupením, ...</i>

Tabulka 4 Třídění předložek podle významů

⁶ Tabulka je sestavena na základě AGSČ, MSČ1, PMČ. U primárních předložek je vazba s pádem uvedena z důvodu jejich polyfunkčnosti.

Kroupová (1985) kromě 9 uvedených významových tříd navrhuje dalších 11. Patří tam vztahy: zastoupení (*jménem*); újmy / prospěchu (*na úkor, ve prospěch*); exkluze (*kromě*); inkluze (*včetně*); připojení (*spolu s*); vymezení (*ve sféře*); původce (*ze strany*); přímého určení (*na adresu*); identifikace (*pod jménem*); příčinné determinace (*z povahy*); posese (*v ruku*). Čermák (1996) nabízí jiné sémantické třídění předložek související především s jejich různými funkcemi. Celkem je to 7 skupin: identifikace, klasifikace, kvalifikace, determinace, kauzalita, lokalizace, temporalizace. Poznává, že zařazení do třídy bývá závislé na konkrétním kontextu: např. *stavba z betonu* (kvalifikace) x *stavět z betonu* (determinace).

Jelikož naše práce je zaměřena na předložky s časovým významem, podrobněji popisovat každý vztah nebudeme. Je třeba ale podotknout, že sémantika předložek je téma velmi sporné a těžko uchopitelné. Mezi lingvisty neexistuje jednotný názor, zda předložky mají lexikální význam. Čermák (1996) poznává, že sémantika předložek je předmětem mnoha sporných interpretací především proto, že lingvisté nejsou sjednocení v otázkách týkajících se pojetí pádových významů a souvztažnosti významu pádu a předložky. Kroupová (195, s. 15–19) zastává názor, že předložky mají jak gramatický význam, tak lexikální. Svým gramatickým významem předložka vyjadřuje vztah realizovaný příslušnými pády, mezitím lexikální význam předložky je „*konkrétní sdělnou hodnotou, označením vztahu v každém jednotlivém případě*“. Podle Kroupové přítomnost lexikálního významu předložky můžeme potvrdit tak, že ve stejném kontextu jednu předložku zaměníme jinou nesynonymní, např. *jet do Prahy* x *jet z Prahy*. V uvedeném příkladu pozorujeme, že při použití stejného řídicího slovesa a stejného pádu substantiva změnou předložky dochází ke změně významu předložkového spojení. Jinými slovy význam předložky je budován kontextem, ale předložka hraje také řídicí roli.

Na závěr je třeba zmínit, že předložky mohou být jak polysémní, tak monosémní. **Monosémní předložky** vyjadřují pouze jeden význam, např. předložky *uvnitř, zevnitř* mají jen význam místní, *během* – časový, *díky* – příčinný, *z hlediska* – zřetelový, *prostřednictvím* – způsobový aj. (AGSČ, s. 509–515). **Polysémní předložky** mohou vyjadřovat několik sémantických rysů, např.: časový (*na podzim se sklízí*), účelový (*půjdeme na houby*), zřetelový (*nemá nadání na jazyky*). Patří k nim skoro všechny předložky primární⁷. Kroupová (1985, s. 18–19) tento jev vysvětluje následujícím způsobem: primární předložky jsou polysémní, protože mají v sobě velmi málo významových prvků, a tak jejich významový rozsah velmi široký. U sekundárních předložek je to naopak. Jejich lexikální význam vyplývá ze slova, ze kterého vznikly čili jejich významové prvky jsou zřetelnější, a proto i významový

⁷ AGSČ (s. 509) u předložky *bez* uvádí pouze jeden význam způsobový.

rozsah sekundárních předložek není příliš široký. Polysémie u sekundárních předložek tedy není tak častým jevem jak u předložek primárních.

Dále Kroupová (1985, s. 101–104) poznamenává, že se u sekundárních předložek jednoslovných polysémie vyskytuje častěji. Vysvětluje to tím, že jednoslovné předložky na rozdíl od víceslovných vznikly mnohem dříve, toto vedlo k oslabení jejich motivovanosti, a tudíž i sémantické jednoznačnosti. Jako příklad uvedeme předložku *mezi*, která vykazuje 6 různých významů: místní (*stát mezi dveřmi*), časový (*mezi druhou a třetí hodinou*), způsobový (*hračky rozdělili mezi dětmi*), zřetelový (*dohoda mezi velmocemi*), inkluze (*železo patří mezi kovy*), vztah vymežující (*dostal se mezi odborníky*). Souvztažnost polysémních významů u jiných předložek je různá: vyjadřují vztahy způsobové a zřetelové (*okolo, proti, vůči*), místní a způsobové (*podle, dle, skrz, mimo*), účelové a zřetelové (*ohledně*) aj. Sekundární předložky víceslovné jsou zpravidla dvouvýznamové. Nejčastěji vyjadřují významy místní a časové (*na konci, na počátku, na začátku, v úvodu, v závěru*), poté způsobové a zřetelové (*z titulu, ve smyslu, po vzoru*), další korelace se vyskytují méně. Kroupová dochází k názoru, že sám jev polysémie svědčí o tom, že předložky jako slovní druh mají svůj vlastní lexikální význam, i když se ten projevuje prostřednictvím určitého kontextu a povahou spojení řídicího a řízeného slova.

Na konci kapitoly můžeme shrnout, že jsme vymezili a rozebrali hlavní charakteristiky předložky, o které se budeme opírat během další práce. V následující kapitole se zaměříme na popis předložek s časovým významem.

2 PŘEDLOŽKY S ČASOVÝM VÝZNAMEM

Cílem kapitoly je představit předložky s časovým významem a poukázat na jejich příznačné rysy.

Při zkoumání teoretické části v oblasti předložek bližší informace, které by nabízely soupis předložek s časovým významem, jejich počet, nebyl nalezen. Proto bylo rozhodnuto o pokus takový soubor sestavit.

Všechny předložky, které by mohly vyjadřovat časový význam, byly vypsány z materiálů mluvnic a z prací jednotlivých autorů, o nichž jsme mluvili v minulé kapitole (viz 1). Tyto předložky byly seřazeny do tabulky. Z důvodu přehlednosti byla tabulka rozdělena do tří částí: předložky primární (příloha 1), sekundární jednoslovné (příloha 2) a sekundární víceslovné (příloha 3). Všechny předložky jsou uvedeny ve spojitosti s pádem, a to společně s příkladem, který znázorňuje fungování předložky ve větě.

Na základě sestaveného seznamu popíšeme formu a strukturu předložek s časovým významem, provedeme analýzu spojitosti předložek s pády⁸. Následně pojednáme o synonymii a antonymii předložek s časovým významem a na vybraných příkladech poukážeme na nuance jejich užití.

2. 1 Charakteristika předložek s časovým významem

Předložky jsou polysémnní, tj. vyjadřují různé sémantické významy (viz 1.3.2). Časové významy spolu s místními (prostorovými) patří k základním, centrálním významům, které na rozdíl od ostatních mají výrazný, konkrétní charakter. Vyjadřuje oba tyto významy celá řada předložek⁹, např. *do lesa x do tmy, v krbu x v červnu; uprostřed města x uprostřed prázdnin, blízko auta x blízko Vánoc, na konci vsi x na konci hodiny* aj. Z uvedených příkladů je patrné, že při vyjádření časových vztahů předložky nejčastěji řídí substantivy označujícími jisté časové úseky (*minuta, hodina; den, měsíc, rok; čtvrtletí, století; noc, večer; jaro, léto; prázdniny, dovolena* aj.) nebo významné dny (*svátek, narozeniny, výročí* aj.). Rovněž předložky mají časový význam ve spojení se substantivy označujícími určitou činnost (*akce, výstavba, výroba; studium, jednání, vypravování; chůze, četba, zpěv; zájezd, pobyt; trvání, působení, vývoj* aj.). Substantivum bývá mnohdy blíže určeno číslovkou, také adjektivem

⁸ Při analýze předložek jsme částečně vycházeli z modelu, která ve své monografii o víceslovných předložkách používá Blatná (2006).

⁹ Čermák (1996) uvádí, že u jednoslovných předložek více než 60 % zahrnují lokální a temporální významy, u víceslovných předložek jejich zastoupení výrazně klesá.

nebo zájmenem, např. *na konci dvacátého století, po krátkou dobu, v závěru tohoto týdne* (Kroupová 1985, s. 70, 101–103).

V odborné literatuře jsou předložky s časovým významem prezentovány pomocí čtyř základních otázek:

- **kdy?** *před + I, v + Ak, za + G, během, kolem, koncem, uprostřed, úvodem, závěrem, ke konci, na začátku, na konec, na prahu, na přelomu, při příležitost, v období, za časů* aj.
- **odkdy?** *od + G, dnem, počínaje, s platností od, s účinností od* aj.
- **dokdy? nakdy?** *na + Ak, doprostřed, konče* aj.
- **jak dlouho?** *do + G, kolem, na dobu, po dobu, v době od–do, v rozmezí, v rozpětí, s platností od–do, s účinností od–do* aj.

Uvnitř každé skupiny mohou být navíc specifikovány určité sémantické rysy, např. fáze děje (začátek nebo konec), průběh děje, přesné vymezení časového intervalu, přibližnost, blízkost, okamžitost, současnost probíhajících dějů apod.¹⁰

Celkově počet předložek s časovým významem činí podle naší analýzy 95. Toto číslo je velice přibližné. Jednak předložek je velké množství a v každém odborném titulu jsou prezentovány různé příklady předložek. Jednak záleží na tom, jestli předložky typu *konče/končíc* nebo *za času/za časů* chápat jako různé varianty téže předložky anebo jako předložky dvě (více viz 2.2.1). Vzhledem k nepřesnosti seznamu se přesto domníváme, že naše analýza bude odpovídat celkovému obrazu předložek s časovým významem v češtině.

2. 1. 1 Forma a struktura předložek s časovým významem

Během zkoumání předložek s časovým významem jsme dospěli k závěru, že z celkového počtu primárních předložek, devatenáct, pouze čtyři předložky vyjadřovat časový význam nemohou. Jsou to: **bez, pod, u, z**, přitom předložky *u* a *z* vystupují jako součást předložek s časovým významem sekundárních (*u příležitosti, z doby*). Zároveň bychom chtěli poznamenat, že předložky *pro + Ak* a *za + I* je možné přiřadit k neparadigmatickým typům, a to z toho důvodu, že se vyskytují pouze v ustálených frázích, např. *pro dnešek, pro tuto chvíli; den za dnem, rok za rokem*. Předložku *na + L* bychom také zařadili k neparadigmatickým, jelikož se objevuje pouze se spojením *na jaře*.

Celkový počet předložek s časovým významem sekundárních činí 80. 20 z nich jsou předložky jednoslovné. Většina jednoslovných předložek má tvar substantiva Instrumentálu singuláru. Jsou to *během, dnem, kolem, koncem, počátkem, postupem, průběhem, úvodem,*

¹⁰ Blatná 2006, Hrdlička 2000, Kroupová 1985.

začátkem, závěrem (10 zástupců)¹¹. Šest předložek má tvar adjektiva (*blízko*), přičemž pět z nich je transadverbiální, tj. patří k výrazům, které původně byly substantivy v předložkovém pádě, až poté přešly v adverbium a předložku. Jsou to *doprostřed, okolo, uprostřed, veprostřed, zkraje*¹². K předložkám majících tvar přechodníku patří *konče/končíc, počínaje/počínajíc, začínaje/záčínajíc*. Jedinou jednoslovnou sekundární předložkou, jejíž původ určit nemůžeme, je *mezi* (viz 1.2.2).

Předložek s časovým významem víceslovných bylo nalezeno 60. Součástí všech víceslovných předložek jsou předložky primární. Nejčastěji zastoupená je předložka *v(e)* – vyskytují se 17krát (*v období, v procesu, v průběhu, v rozpětí, v úvodu, v závěru, ve stadiu* aj.) a *na* – vyskytují se 12krát (*na hranici, na konec, na počátku, na přelomu, na prahu, na začátek* aj.). Předložka *s* se vyskytuje jak v první pozici (*s platností od, s postupem*), tak v druhé pozici (*paralelně s, souběžně s*). Stejně tak se chovají předložky *do* a *od* (*do období, od doby x na dobu od (do), počínaje od*). Nejméně zastoupená je předložka *z* (*z doby, z období*) a pouze jeden výskyt mají předložky *k* (*ke konci*) a *u* (*u příležitosti*).

Další součástí víceslovných předložek jsou zpravidla substantiva abstraktního významu. Nejvíce obsazeným abstraktem je *doba*: tvoří 11 předložek (*do doby, na dobu, od dob(y), po dobu, v dobách, v době, z dob(y), za dob(y), za dobu*). Dvakrát až čtyřikrát se vyskytují abstrakta jako *čas, konec, období, průběh, údobí, úvod, začátek, závěr* (*do období, v období, v období od (do), z období; ke konci, na konci, na konec; na závěr, v závěru*). Pouze jednou jsou obsazena abstrakta: *kraj* (*na kraji*), *odstup* (*s odstupem*), *pokus* (*při pokusu o*), *postup* (*s postupem*), *práh* (*na prahu*), *přelom* (*na přelomu*), *rozmezí* (*v rozmezí*), *stadium* (*ve stadiu*) aj.

Většina substantiv, která se objevuje ve víceslovných předložkách s časovým významem, mají tvar singuláru. Některá ale mají tvar jak singuláru, tak plurálu. Jsou to *čas* (*za času / za časů*) a *doba* (*v době / v dobách, za doby / za dob, od doby / od dob, z doby / z dob*).

Z výše uvedeného je patrné, že převážná většina víceslovných předložek s časovým významem má strukturu typu „prep – S“ (*na počátku, při příležitosti, s průběhem*). Jejich podíl činí 75 % (45 zástupců). Druhé místo s 18 % zastupuje struktura „prep – S – prep“ (*při pokusu o, s platností od (do), v rozpětí od (do)*). Pouze 4 předložky mají strukturu „ADV – prep“ (*paralelně s, souběžně s, současně s, zároveň s*) a 1 předložka je „V – prep“

¹¹ U předložek *během* a *kolem* původní význam podstatného jména mnohem víc oslaben než u jiných uvedených předložek. (Kroupová 1967).

¹² Kroupová 1985, s. 50–51.

(*počínaje(ic) od*). Struktura typu „S – prep“ se u předložek s časovým významem nevyskytuje.

2. 1. 2 Zastoupení pádů u předložek s časovým významem

Nyní ukážeme zastoupení pádů u předložek s časovým významem.

U primárních předložek s časovým významem jsou zastoupeny všechny pády kromě Nominativu. Nejvíce výskytů vykazuje **Akuzativ**: *na podzim, ob den, po krátkou dobu, pro dnešek, přes den, v podvečer, za minutu dvanáct*. Dále je **Lokál**: *na jaře, o půlnoci, po roce, při představení, v červnu*. Poté je **Instrumentál**: *nad ránem, před večerem, s nástupem, den za dnem*. **Genitiv** se vyskytuje 3krát: *do tmy, od rána, za války*. Pouze jednou je zastoupen **Dativ** (*k polední*). Z příkladů vyplývá, že většina předložek se pojí s jedním pádem. Předložky *na, po, v* mají vazbu s dvěma pády. Předložka *za* vyjadřuje časový význam ve spojení s třemi pády.

Sekundární předložky s časovým významem se pojí pouze s jedním pádem. Nejvíce je zastoupen **Genitiv**: 80 % u jednoslovných předložek (*během dne, blízko Vánoc, uprostřed prázdnin, úvodem diskuse* aj.) a 90 % u víceslovných (*na dobu 3 měsíců, na hranici dvou století, na sklonku dne, na závěr zasedání, v rozmezí devíti let, z období imperialismu*). Dále je s větším odstupem zastoupen **Instrumentál**: 20 % u jednoslovných předložek (*konče únorem, mezi prací, počínaje 12. zářím, začínajíc 1. zářím*) a 6,7 % u víceslovných (*paralelně s rozhovory, souběžně s veletrhem, současně s úklidem*). Další pád se u jednoslovných předložek nevyskytuje, u víceslovných je to **Akuzativ** (pouze 2 případy): *Při pokusu o únik byl sražen na mantinel. Síťové jízdenky s platností na týden, měsíc nebo rok*. Ostatní pády se ve spojitosti s víceslovnými předložkami s časovým významem neobjevují.

Na závěr můžeme poznamenat, že předložky s časovým významem z celého obrazu systému českých předložek nijak zvlášť nevybočují, a to jak z hlediska spojitosti s pády, tak z hlediska své struktury. Dále se na základě jednotlivých příkladů pokusíme ukázat povahu předložek s časovým významem.

2. 2 Lexikální konkurence v rámci předložek s časovým významem

Na začátku kapitoly jsme uvedli, že počet předložek s časovým významem primárních činí 15, sekundárních je 80. Dříve se mezi bohemisty bylo možné setkat názorem, že pro vyjádření časových vztahů vystačí předložky primární (Kroupová 1973). Toto tvrzení

můžeme namítnout tím, že v souboru primárních předložek chybějí prostředky, které by přesněji vyjadřovaly určité časové fáze jako průběhovitost, postupnost, přesnost, neurčitost. Existují dokonce případy, kdy sekundární předložku nemůžeme nahradit žádnou předložkou primární. Např. předložky *začátkem*, *počátkem*, *koncem* vyjadřují určitou fázi průběhu děje a nejsou nahraditelné primárními předložkami *od*, *do*, které vyjadřují jen směřování vzhledem k nějakému bodu (odkdy a dokdy): srov. *začátkem ledna* x *od ledna*, *koncem prosince* x *do prosince*. Podobné pozorování konkurence mezi různými předložkami s časovým významem nám pomůže pochopit jejich povahu, proto dále podrobněji rozebereme vztahy mezi předložkami s časovým významem, a to jejich synonymií, antonymií, a nastíníme jejich stylistické charakteristiky.

2. 2. 1 Synonymie předložek s časovým významem

Synonymií mezi předložkami popíšeme z hlediska tří rovin: lexikální, morfologické a syntaktické.

a) Lexikální synonymie. U předložek s časovým významem synonymní výrazy můžeme nacházet jak v rámci skupiny primárních předložek, sekundárních předložek, tak i bezprostředně mezi primárními a sekundárními předložkami, např. *při* / *za* / *během* / *po dobu* / *v průběhu*.

Kroupová (1985, s. 107–108) uvádí následující příklady synonymních skupin: *počátkem* / *začátkem* / *na počátku* / *na začátku*; *koncem* / *závěrem* / *na závěr* / *v závěru* / *ke konci* / *na konci* / *na konec*; *ve stadiu* / *ve stavu*; *o* / *během* / *v průběhu*; *s účinností od (do)* / *s platností od (do)* aj. U těchto případů Kroupová mluví o úplné synonymie, totiž o významové a stylistické totožnosti výrazů. Situace ale není tak jednoznačná. Zaprvé sekundární předložky na rozdíl od předložek primárních vyjadřují významy výrazněji a přesněji. Např. předložku *během* můžeme nahradit mnohými předložkami primárními: *o* a *přes* (*během prázdnin*, *o prázdninách*, *přes prázdniny*), *za* a *při* (*během jednání*, *za jednání*, *při jednání*), předložkou *v* (*během roku 1975*, *v roce 1972*). V uvedených příkladech vidíme užití synonymních primárních předložek, zároveň ale žádná z nich nevyjadřuje časový průběh tak explicitně, jak to dělá předložka *během* (Kroupová 1973). Zadruhé existují různá omezení v užití jednotlivých předložek v jistých spojeních, a proto náhrada předložky za předložku synonymní není vždy možná. Uvedeme příklady:

• *během* x *v průběhu*. U řady spojení je možné užití předložky jak *během*, tak *v průběhu*. Např. *Během letošního roku budou uspořádány tyto akce* x *Nedostatky se vyskytly*

v průběhu tohoto roku; Během jednání docházelo k rozporům x V průběhu tohoto procesu docházelo ke změnám. Ve všech uvedených příkladech jde o to, že nějaké události probíhaly v rozmezí určitého časového úseku nebo v rozmezí určité činnosti. Předložka *v průběhu* je ale vyjádřením popisnějším, má knižní zabarvení, a proto nemůže být užitá vždy ve stejných případech jako předložka *během*, např. **V průběhu dne bude polojasno* (Kroupová 1967).

• *od x dnem*. Ve větě *Dnem 1. ledna nabývá platnosti...* předložka *dnem* je zastupitelná primární předložkou *od* (*od 1. ledna*). Při tom však nemůžeme mluvit o jejich úplné synonymii, užití předložky *dnem* je totiž značně omezeno na jistý typ spojení, používá se hlavně v právních a administrativních textech (Kroupová 1973).

Z výše uvedených příkladů vyplývá, že možnost zaměňovat synonymní předložky není vždy realizovatelná. Primární předložky vyjadřují význam daleko obecnější, sekundární předložky mají význam specifitější. U předložek s časovým významem je hovořit o úplné synonymii zavádějící, předložky mají obvykle významová nebo stylistická odstínění.

b) Morfologická synonymie. K tomuto druhu synonymie můžeme zařadit pouze předložky sekundární, protože se jedná o případy, kdy předložky mají stejný základ, ale různý typ tvarové ustrnulosti. Rozdíly se mohou projevat následujícími způsoby: bezpředložkový a předložkový pád základního substantiva (*začátkem x na začátek, koncem x na konci*); vazba s různými primárními předložkami (*na úvod x v úvodu, při příležitosti x u příležitosti*); číslo základního substantiva (*za času x za časů, v době x v dobách*); tvar přechodníku (*počínaje x počínajíc, začínaje x začínajíc*) (Kroupová 1985, s. 123–124).

Blatná (2006, s. 129–148) poznamenává, že některé dvojice je třeba považovat za dvě různé předložky, některé však můžeme chápat jako varianty předložky jedné. Uvedeme příklady:

• *singulár x plurál základního substantiva*. Předložky *za času x za časů, od doby x od dob* Blatná považuje za varianty jedné předložky, protože se každá předložka z dvojice vyskytuje ve stejném kontextu, rozdíl je pouze v jejich frekvenci. Předložky *za času x za časů* se užívají v archaických kontextech (*za času krále Heroda, za časů faraona Cheopse*), obě mají knižní charakter. Předložky *od doby x od dob* odkazují na významná historická období (*od doby antiky, od dob starých Římanů*). Předložky *za časů* a *od dob* (plurálový tvar) mají vyšší frekvenci. Naproti tomu dvojici *v době x v dobách* Blatná chápe jako dvě různé předložky. Odůvodňuje to tím, že předložka *v době* je neutrální, vztahuje se k různým časovým úsekům, krátkým a vzdáleným (*v době deště, v době spánku, v době Karla IV., v době temna*). Naproti tomu u předložky *v dobách* převažuje negativní zabarvení a její užití se vztahuje na delší období (*v dobách bídy a hladu, v dobách bojů a válek, v dobách*

komunismu). Zároveň existují příklady, kdy obě předložky nemůžeme použít ve stejném kontextu: *v době květu* x **v dobách květu*, *v době říje* x **v dobách říje*.

- vazba s jinou primární předložkou. Předložky *na úvod* x *v úvodu*, *na závěr* x *v závěru* jsou předložky odlišné, důvodem je jejich spojení s různým okruhem lexémů (viz 2.2.2). Dvojici *při příležitost* x *u příležitosti* Blatná interpretuje jako varianty jedné předložky, i když poukazuje na jejich stylovou odlišnost (předložka *u příležitosti* má vyšší styl). Znovu vychází z kolokací předložek, obě se totiž užívají stejně, u názvů akcí konajících současně s nějakou slavnostní událostí (*vydání*, *výročí*, *oslava*, *zahájení*, *výstava*).

Docházíme k názoru, že se v rámci morfologické synonymie mohou objevovat předložky významově jak totožné, tak odlišné. Hlavními příznaky významové shody předložek je jejich vzájemná zaměnitelnost a podobný okruh kolokátů, se kterými se pojí.

c) Syntaktická synonymie. Předložky s časovým významem je možné nahradit vedlejší větou, např. *Při příležitosti státního svátku uspořádali...* x *Když se slavil státní svátek, uspořádali...* Kroupová (1985, s. 125) poukazuje, že v tomto případě sekundární předložka ve spojení se substantivem vystihuje význam sdělení daleko přesněji, než to dělá synonymní vedlejší věta. Uvedeme další příklady: *Při snídání poslouchal rádio* x *Když snídál, poslouchal rádio*; *Po snídání odešel do práce* x *Když se nasnídal, odešel do práce*; *Před snídání zavolal do práce* x *Než se nasnídal, zavolal do práce* (Hrdlička 2000, s. 101–102). Zde předložkové výrazy jsou nahrazovány vedlejší větou s verbem finitem a spojkami *když* a *než*. Je patrné, že nominální fráze jsou kratší, a proto docházíme k názoru, že předložky přispívají k jazykové ekonomii a kondenzaci sdělení.

2. 2. 2 Antonymie předložek s časovým významem

Předložky mohou mezi sebou vytvářet opozice. U primárních předložek s časovým významem uvedeme jako příklad *před* + *I* (*před obědem*) x *po* + *L* (*po obědě*). U sekundárních předložek budou to předložky označující časový začátek (počáteční bod nějaké řady) a časový konec (koncový bod): *počátkem* / *začátkem* x *koncem*, *úvodem* x *závěrem*, *na začátku* x *na konec*, *na úvod* x *na závěr*, *v úvodu* x *v závěru* (Kroupová 1985, s. 127–128).

Na základě analýzy Blatné (2006, s. 149–175) o víceslovných předložkách popíšeme několik zajímavých postřehů o opozitních dvojicích. Příklady nám ukážou určité trendy v užití jednotlivých předložek:

• **na začátku – na konci** x **na počátku – na sklonku**. Společnými kolokátami dvojice *na začátku – na konci* jsou hlavně řadové číslovky a substantiva s časovým významem (*rok, století, týden*), také substantivum *válka*. Např. *Na začátku devatenáctého století si biologové mysleli, že...; Na konci druhé světové války si německou metropoli Berlín rozdělily*. Dvojice *na počátku – na sklonku* se od předchozí výrazně liší. Jednak se u ní do popředí vystupuje hodnotící prvek: ve spojení s předložkou *na počátku* převažuje pozitivní význam kolokátů (*na počátku novověku, transformace, vegetace*), předložka *na sklonku* se spojuje se substantivy mající význam negativní (*na sklonku života, zimy, totality, okupace*). Jednak zatímco dvojice *na začátku – na konci* zahrnuje významy časové a místní, dvojice *na počátku – na sklonku* má význam pouze časový a zpravidla označuje kratší časové úseky.

• **na úvod – na závěr** x **v úvodu – v závěru**. Kolokáty dvojice *na úvod – na závěr* zasahují převážně okruh mezilidských kontaktů a událostí, při kterých dochází k výměně informací mezi účastníky, jsou to schůzky, zasedání, návštěvy, rozhovory, šampionáty, festivaly. Např. *Na úvod své dvoudenní návštěvy oznámila... Na závěr zasedání byla projednána zpráva o výsledcích revize*. Předložková dvojice *v úvodu – v závěru* se objevuje hlavně v textech se sportovní tematikou a s kolokátami jako *zápas, třetina, utkání, sezóna, poločas*. Např. *V úvodu utkání byla hra na deset minut přerušena. V závěru prvního poločasu však obrana dvakrát chybovala*. Jediný frekventovanější společný substantivum tyto dvojice, které nemá sportovní význam, je kniha. Např. *Tuto otázku si v úvodu knihy kladou její autoři. Autor v závěru knihy upozorňuje, že...*

Blatná (2006, s. 297–298) poznamenává, že opozitní předložky se často objevují uvnitř jedné věty, při tom ale ve výpovědi nejde o vyjádření protikladných významů. Např. *značka dobré zábavy na sklonku 60. a na začátku 70. let; Na konci dvacátých a počátku třicátých let vznikly dvě hry*. Příklad věty s důrazem na opoziční význam předložek je *Na úvod i na závěr je uveden interview s autorem*.

2. 2. 3 Stylistické odstíny předložek s časovým významem

Velmi stručně nastíníme užití předložek s časovým významem v jednotlivých stylech. Toto pojednání se bude týkat především předložek sekundárních, které ve srovnání s předložkami primárními vyjadřují významy explicitněji a výrazněji. Z tohoto důvodu jsou sekundární předložky považovány za základní prvky odborného, publicistického a administrativního stylu, nikoli však stylu uměleckého a hovorového (Kroupová 1985, s. 130).

Jednoslovné sekundární předložky se zpravidla vyskytují ve všech stylech jako prostředky neutrální. Patří k nim například předložky *během, blízko, kolem, mezi, uprostřed*. Výjimkou u předložek s časovým významem jsou předložky *doprostřed, veprostřed, začínaje / začínajíc, zraje*, které mají knižní raz a používají se zřídka.

Víceslovné předložky s časovým významem se vyskytují hojně ve vědecké literatuře, v administrativě a publicistice. Pro každý styl jsou příznačné předložky *v době, v období, v průběhu*. Navíc v administrativním stylu mají početné zastoupení předložky *dnem, počínaje od / počínajíc od, s účinností od (do), s platností od (do)*. V publicistickém stylu jsou to předložky *koncem, počátkem, při příležitosti / u příležitosti, začátkem*. Dalšími předložkami, které mají knižní povahu, jsou: *na prahu, na předělu, na přelomu, na sklonku; v čase, v dobách, v rozmezí, v rozpětí, v údobí; za času / za časů, za doby* (Kroupová 1985).

Ke stylistickým odstínům můžeme také zařadit rozdílný dobový výskyt a rozdílnou frekvenci v užívání předložek synonymních. Z hlediska současného výrazu předložky mohou být zastaralé, z hlediska běžně užívaného výrazu jsou označovány za řídké. Např. *uprostřed* x *veprostřed* (řidčeji) x *prostřed* (zastaralé); *v průběhu* x *průběhem* a *s průběhem* (řidčeji); *v* a *za* x *v čase* (řidčeji) (Kroupová 1985, s. 119).

Na konci této kapitoly docházíme k závěru, že pro vyjádření časových významů nestáčí pouze předložky primární. Vysoká početnost předložek sekundárních se objasňuje možnostmi vyjadřovat vztahy přesněji, také možnostmi užití těchto předložek v rámci různých stylů.

Nyní přejdeme ke kapitole, kde se podíváme na předložky s časovým významem z hlediska češtiny jako cizího jazyka.

3 PŘEDLOŽKY S ČASOVÝM VÝZNAMEM Z HLEDISKA ČEŠTINY JAKO CIZÍHO JAZYKA

Studenti češtiny jako cizího jazyka hodnotí předložky jako jeden z neobtížnějších jevů české gramatiky. Takový výsledek svého zkoumání uvádí M. Hrdlička (2000, s. 11–13), který rozebírá problematiku předložek ve mnoha svých monografiích, vychází především z vlastní pedagogické praxe. Na základě jeho prací a prací jiných pedagogů češtiny jako cizího jazyka, A. Adamovičové, R. Kotkové, zkusíme rozebrat, proč jsou české předložky pro nerodilé mluvčí obtížné a jestli na tom má podíl způsob prezentace předložek ve výukových materiálech. Dále přejdeme k předložkám s časovým významem a pokusíme se ukázat postup jejich osvojování z hlediska Společného evropského referenčního rámce pro jazyky, a to od úrovně začátečníka až po úroveň pokročilou. Následně popíšeme určité typy chyb cizinců při užití předložek s časovým významem, zároveň poukážeme na chyby rodilých mluvčích. Na konci kapitoly považujeme za nezbytné uvést body, které vyžadují zvláštní pozornost při výkladu předložek s časovým významem jinojazyčným mluvčím, a popíšeme návrh na zpracování předložek z hlediska jejich sémantiky.

3. 1 Obtížnost českých předložek pro nerodilé mluvčí češtiny

Jak již jsme v úvodu této kapitoly zmínili, v češtině jako cizím jazyku předložky patří mezi nejnáročnější gramatickou látku. Důvodů podobného hodnocení předložek cizinci existuje několik (Hrdlička 2019, s. 33–36):

a) Předložek je velké množství. Ačkoliv primárních předložek je definováno pouze 19 (viz 1.2.1), právě tyto předložky cizinci považují za nejobtížnější. Příčinou je to, že primární předložky nevyjadřují žádnou sémantiku, a proto jejich vhodné užití vyžaduje od studenta znalost určitých pravidel. Výhodou sekundárních předložek je naopak jejich zřetelná sémantika, avšak k osvojování těchto předložek dochází až na vyšší úrovni komunikační kompetence.

b) Velká synonymie předložek a jejich různá stylová platnost (*Pohádali se pro peníze* x *kvůli penězům* x *skrz peníze*). Tento rys předložek může působit komplikace nejen cizincům, ale i rodilým mluvčím češtiny.

c) Úzus. Jednak užití předložek mezi rodilými mluvčími češtiny bývá nejednotné, např. *na Ukrajinu* x *do Ukrajiny*. Jednak se jazyk stále vyvíjí a tento vývoj se dotýká také oblasti předložek. Objevují se nové předložky sekundární, vyskytují se hromadění předložek

za sebou (*chodila s o deset let starším partnerem*), předložka *na* vytlačuje jiné předložky (*blížíme se na stanicích* dříve *ke stanicím*). Tyto vývojové trendy doprovázejí běžnou řečovou komunikaci a mohou být pro cizince matoucí.

d) Negativní transfer čili pronikání cizí jazykové normy nebo struktury do jazyka cílového. V našem případě jde o to, že student má tendenci vypůjčovat si prvky ze svého rodného jazyka a aplikovat je do češtiny. Jako příklad v oblasti předložek Adamovičová (2012, s. 9–10) uvádí následující často se opakující typ chyby typický pro Neslovany: **Jsem tady pro studovat*. Slované mají problém s odlišením významu a správným užitím především předložek *na*, *pro*, *za* a *k*.

e) Předložkám v učebnicích češtiny pro cizince je věnována nedostatečná pozornost. Předložky se zpravidla probírají v souvislosti s pádem, se kterým se pojí. Důsledkem podobného přístupu je to, že si jinojazyčný mluvčí osvojí sounáležitost určité předložky a určitého pádu, ale unikají mu při tom významy, které tato předložka ve spojení se jménem vyjadřuje. V učebnicích tedy zůstává stranou výklad možných významových rysů předložek. Také chybí popis pravidel a okolností výběru vhodné předložky, týká se to zejména případů předložek synonymních, chybí komentář k nim a dostatečné množství příkladů. Toto často vede k tomu, že se zahraniční student naučí výrazy uvedené v učebnici, ale v jazykové praxi většinou není schopen předložky náležitým způsobem užívat.

Stručně jsme popsali hlavní příčiny, které ovlivňují proces osvojování českých prepozic jinojazyčnými mluvčími a nedělají ho snadným. Na závěr tohoto pojednání můžeme postřehnout to, že vliv na chápání předložek cizinci má mj. způsob prezentace předložek ve výukových materiálech. Prostor určený předložkám v učebnicích češtiny pro cizince, a to počet předložek, podíl předložek primárních a sekundárních, popis jejich funkcí, charakter a rozsah cvičení, závisí na zaměření konkrétní učebnice. Rozsah, který by měl být věnován předložkám s časovým významem podle úrovně ovládnutí jazyka, popíšeme dále.

3. 2 Předložky s časovým významem podle SERR

Pro tvoření učebnic cizích jazyků, sylabů jazykových kurzů, také pro jazykové testování existuje jednotný rámec, jehož koncept je předložen v dokumentu pod názvem *Společný evropský referenční rámec pro jazyky* (SERR)¹³. Tento dokument určuje šest základních úrovní pokročilosti v ovládnutí cizího jazyka: A1, A2, B1, B2, C1, C2, kde A1 je úroveň

¹³ V angličtině je to Common European Framework of Reference for Languages (CEFR). Byl vytvořen v roce 2001 Radou Evropy v reakci na evropskou jazykovou a kulturní rozrůzněnost. Podporuje vícejazyčnost a uznání jiných kultur, slouží jako mezinárodní klasifikace znalostí cizích jazyků (Hudáková – Šormová 2019, s. 39).

znalosti základů jazyka a úroveň C2 odpovídá již zkušenému uživateli, který je schopen orientovat se i v složitých jazykových situacích (Hudáková – Šormová 2019, s. 39–41). Ke každé úrovni je popsán nezbytný učební materiál jako sociokulturní kompetence, zvuková stránka jazyka, gramatické minimum a lexikum, které by uživatel jazyka měl ovládat. Svě znalosti by také měl být schopen uplatňovat při různých řečových dovednostech, jakožto čtení, psaní, mluvení, poslech. V následující části práce se zaměříme pouze na oblast morfologie a slovní zásoby, v níž je stanovena znalost předložek, respektive předložek s časovým významem. Jelikož v analytické části práce budeme zkoumat psané texty, popíšeme navíc požadavky k dovednosti „psaní“.

3. 2. 1 Úroveň A1

Jak jsme již zmínili, A1 je nejnižší úroveň užívání jazyka. Patří do ní pouze minimální soubor gramatických pravidel. Studenti by se měli být schopni zapojovat do interakcí, týkajících se velmi známých témat a situací každodenního praktického života (nákup, služby, návštěva veřejných zařízení). Student na dané úrovni by měl rozumět především takovým projevům, které umožňují jeho orientaci v čase a prostoru, týká se to například hlášení ve veřejných dopravních prostředcích: *Vlak odjede v deset hodin dvacet minut do nástupiště číslo tři*¹⁴. U psaného textu by student měl dokázat rozumět veřejným nápisům a informačním tabulím (názvy obchodů, jízdní řady, jídelníčky), také by měl zvládat čtení krátkých textových zpráv: *Ve středu nemám čas*. Písemný projev na úrovni A1 je omezen na umění vytvářet písmena české abecedy. Předpokládá se ale produkování krátkých písemných vzkazů: *Jsem na obědě. Zavolám Ti za pět minut* (Hádková a kol. 2005, s. 230–237). Ze všech uvedených příkladů vidíme, že informace o čase patří k nejzákladnějším údajům, a tak se s předložkami s časovým významem student seznamuje již od samého začátku studia jazyka.

Zvládnutí jazyka na úrovni A1 předpokládá především základní schopnost komunikovat, proto gramatické prostředky jsou maximálně redukovány. Znalost předložek je považována za důležitou, měla by právě nahrazovat studentovi neúplnou znalost tvarosloví. Zároveň by student měl být seznámen s tím, že se předložky mohou pojít s více pády a tím nabývat různých významů. Za závaznou je považována pouze aktivní znalost tvarů Nominativu, Genitivu a Akuzativu. Nominativ je označen jako pád bezpředložkový (Hádková a kol. 2005, s. 248).

¹⁴ V uvedeném příkladu se vyskytuje předložka, avšak významné místo pro sdělení a porozumění zde mají především číslovky.

Soubor předložek potřebných pro zvládnutí jazyka na úrovni A1 je tvořen převážně z předložek primárních. Pro vyjádření časového významu jsou uvedeny pojmenování reprezentující různé časové úseky: roční období, denní doba, názvy měsíců, dnů, svátků. Vyjádření časových okolností s předložkou jsou následující (tab. 5):

Otázka	Předložka ve spojitosti s pádem	Příklady
kdy	před + I	<i>Odjeli před hodinou / týdnem / rokem.</i>
	o + L	<i>O dovolené. O prázdninách.</i>
	v + A	<i>V pondělí. V poledne.</i>
	v + L	<i>V lednu. V noci. V roce 1954.</i>
odkdy	od + G	<i>(Odkdy pracuješ?) ->Od pátku.</i>
dokdy	do + G	<i>(Dokdy tu budete?) ->Do pátku do šesti hodin.</i>
na jak dlouho	na + A	<i>Jsem tady na rok.</i>
	od + G do + G	<i>Jsem tady od ledna do června.</i>
za jak dlouho	za + A	<i>Za hodinu se vrátím. Za chvíli budeme ve škole.</i>

Tabulka 5 Vyjádření časových okolností pomocí předložek na úrovni A1

Jsou uvedeny i příklady problematických dvojic: *na jaře, na podzim* x *v létě, v zimě*; *na Silvestra, na Nový rok* x *o prázdninách, o víkendy*; zároveň *o Vánocích, o Velikonocích* x *na Vánoce, na Velikonoce* (Hádková a kol. 2005).

Přicházíme k závěru, že na úrovni A1 pro vyjádření časových okolností je třeba znalost především předložek primárních. Příklady sekundárních předložek najdeme při popisu obecných pojmů, které se týkají prostoru a polohy: *na začátku, na konci*. Tyto předložky by student mohl uplatňovat také ve významu časovém.

3. 2. 2 Úroveň A2

Úroveň A2 stále odpovídá pouze základním znalostem jazyka, používají se jednoduché jazykové prostředky, slovní zásoba se zaměřuje na běžné komunikativní situace, zajišťování běžných potřeb, získávání konkrétních informací, udržování sociálních kontaktů apod., obecná a abstraktní témata jsou vyloučena. Dovednosti studenta porozumět čtenému a poslechovému textu jsou značně omezeny, stejně tak i u dovednosti psát. Předpokládá se, že student je schopen sestavit jednoduchá písemná sdělení při pomoci různých pomůcek, především slovníků a gramatických příruček (Čadská a kol. 2005).

Na úrovni A2 by student měl vytvořit solidní základ pro následující studium jazyka, týká se to především oblasti morfologie. Na dané úrovni se student seznamuje se slovními druhy. Zjišťuje, že předložka je neohebný slovní druh, neskloňují se, nečasují se a svou podobu skoro nemění (za výjimkou neslabičných předložek *k, s, v, z*, které mají slabičnou

podobu kvůli výslovnosti). Čadská (2005, s. 141) domnívá, že po stránce komunikace nejnositelnější jednotkou v češtině je sloveso, a proto se doporučuje zabývat morfologickým popisem slovních druhů v následujícím pořadí: sloveso, substantivum, adjektivum, vzápětí adverbium, poté číslovka, zájmeno, dále citoslovce a teprve nakonec předložka, spojka a částice, poněvadž jsou slovními druhy nesamostatnými.

Dále student osvojuje pádový systém češtiny, a proto i předložky jsou reprezentovány z hlediska spojitosti s pádem. V následující tabulce (tab. 6) uvedeme předložkové pády, které se vyskytují ve funkci příslovečného určení času a které by student na úrovni A2 měl ovládat.

Pád	Předložky	Příklady
Genitiv	během, do, kolem/okolo, od, za	<i>Během let se hodně změnil.</i>
		<i>Přijedu kolem/okolo Vánoc.</i>
		<i>Vždy od jara do podzimu žili na venkově.</i>
		<i>Za pěkného počasí se chodili koupat.</i>
Akuzativ	na, v/ve, za	<i>Přijedu na Vánoce.</i>
		<i>Přijedu v sobotu, ve středu.</i>
		<i>Přečíst knihu za týden.</i>
Lokál	na, o, po, v	<i>Přijedeme na jaře.</i>
		<i>Přijedeme o prázdninách.</i>
		<i>Přijedu po vyučování.</i>
		<i>Přijedeme v lednu.</i>
Instrumentál	před/přede	<i>Přišli před dvěma hodinami. Přede dvěma lety.</i>

Tabulka 6 Prezentace předložek s časovým významem na úrovni A2

Při srovnání uvedené tabulky s předchozí vidíme značné rozdíly v prezentaci předložek. Úroveň A1 je zaměřena hlavně na slovní zásobu a základní dorozumívání, a proto jsou předložky představeny pomocí jednoduchých otázek (*kdy, dokdy, za jak dlouho*). Úroveň A2 upřednostňuje znalosti gramatiky, a tak v prezentaci předložek do popředí vystupují pády. Stále se pracuje s předložkami primárními, navíc se objevují nové sekundární předložky: *během, kolem/okolo*. Na rozdíl od předchozí úrovně jsou uvedeny i případy vokalizace předložek (*ve středu, přede dvěma lety*).

Dále student zjišťuje, že některé předložky se pojí pouze s jedním pádem: u předložek s časovým významem je to Genitiv (*do prázdnin, od soboty, během hodiny, kolem Vánoc*). Předložky *na* a *v* se mohou pojít s dvěma pády: jak Akuzativem, tak Lokálem (*na podzim x na jaře; v sobotu x v zimě*). Předložka *za* se může pojít s třemi pády, avšak pouze ve spojení s Genitivem (*za války*) a Akuzativem (*za týden*) má časový význam, ve spojení s Instrumentálem určuje místo (*za stolem*). Zároveň student nabývá vědomosti, že pomocí stejné předložky je možné vyjadřovat různé významy: místo (*cesta od radnice k poště*) x čas (*od soboty*) x původ, zdroj (*dárek od rodičů*).

3. 2. 3 Úroveň B1

B1 čili Prahová úroveň odpovídá úrovni samostatného uživatele jazyka. Student by měl dokázat popisovat události a zážitky, vyjadřovat své postoje a názory (souhlas, nesouhlas, radost, lítost, soucit atd.), ovlivňovat průběh děje (žádat, navrhopvat, rozkazovat, radit atd.). Jinými slovy by si měl poradit s většinou každodenních situací. Daná úroveň předpokládá, že student bude schopen rozpoznávat významy odvozených slov skládajících se ze známých základů, také odhadovat významy neznámých prvků podle jejich kontextu. Při pochybnostech by student měl umět nacházet informace v gramatických přehledech, zaměřovat neznámá slova synonymy, dokonce by mohl používat gramaticky nesprávné formy nebo experimentovat s tvořením slov, tj. užívat slova z mateřského jazyka a měnit je tak, aby podobala slovům v jazyce cizím (Šára a kol. 2001).

Dovednost psát je však podmíněna znalostmi určitých gramatických a lexikálních prostředků a schopnostmi je užívat. Prvotní plán gramatiky byl již zdůrazněn při popisu úrovně A2, prahová úroveň toto potvrzuje a říká, že ve výuce cizího jazyka gramatika má důležitou roli. Jednak je nezbytným klíčem pro pochopení informace v procesu recepce. Jednak je podmínkou přijatelnosti projevu cizince pro rodilého mluvčího a tím i úspěchem komunikace (Šára a kol. 2001, s. 256).

Úroveň B1 představuje velký soubor předložek. Poznamenává ale, že jejich přehled je omezen pouze na případy, ve kterých předložkový pád vyjadřuje okolnost. Tím význam předložky bývá nejvíce zřetelný, a právě takové případy jsou pro danou úroveň základní (Šára a kol. 2001, s. 311–314). Do následující tabulky (tab. 7) jsme zařadili výhradně příklady předložek s časovým významem:

Předložka	Pád	Význam	Příklad
Jednoslovné předložky			
během	G	souběžnost	<i>Stalo to během pobytu v Praze.</i>
		časové pozadí	<i>Bylo to hotové během dvou hodin.</i>
do	G	jak dlouho	<i>Spát do rána.</i>
k(e)	D	přibližnost	<i>ke třetí hodině</i>
kolem	G	přibližnost	<i>kolem poledne</i>
na	Ak	čas	<i>na Nový rok, na podzim</i>
	L	čas	<i>na jaře</i>
o	L	kdy?	<i>o prázdninách, o půlnoci</i>
od(e)	G	čas	<i>pracovat od rána, ode dneška za týden</i>
po	Ak	jak dlouho?	<i>Po celou dobu nic nedělali.</i>
	L	uplynulý čas	<i>Po dvou hodinách jednání skončilo.</i>
		následnost	<i>Vrátím se po poledni.</i>
před	I	čas	<i>Vrátíl se před jednou hodinou.</i>

při	L	souběžnost	<i>Při jídle mlčeli.</i>
s(e)	I	souběžnost	<i>S nástupem do práce dostali zvláštní příspěvek.</i>
v	Ak	kdy?	<i>ve středu, v jednu hodinu, v poledne</i>
	L	kdy?	<i>v lednu, ve dne, v noci, v roce 2000</i>
za	G	souběžnost	<i>za války, za deště, za světla</i>
	Ak	spotřebovaný čas	<i>napsat dopis za hodinu</i>
		délka intervalu	<i>Vrátím se za dvě hodiny.</i>
Víceslovné předložky			
současně s	I	souběžnost	<i>Současně s úklidem vyprali i záclony.</i>
v době	G	souběžnost	<i>V době války byl život velmi těžký.</i>

Tabulka 7 Prezentace předložek s časovým významem na úrovni B1

Znovu vidíme odlišnou prezentaci předložek ve srovnání s předchozími úrovněmi. Předložky jsou představeny podle abecedy, ne v rámci pádového systému. Na dané úrovni při prezentaci předložkových pádů je totiž kladen důraz na valenci, tj. na porozumění užívání pádu s ohledem na funkce a vztahy slov ve větě. Např. předložkový Genitiv vzhledem k našemu tématu můžeme představit takto: Genitiv s předložkami *během, do, kolem, koncem, od, okolo, za, začátkem* je nevalenčním příslovečným pádem vyjadřujícím časové okolnosti.

Soubor předložek s časovým významem je přibližně stejný jako na úrovni A2. Vyskytuje se předložka *k* (*ke třetí hodině*), také jsou poprvé představeny předložky víceslovné (*v době, současně s*). Zároveň ke každé předložce je popsán její význam. Např. z tabulky zjistíme, že předložka *po* ve spojení s Lokálem vyjadřuje jak uplynulý čas (*Po dvou hodinách jednání skončilo*), tak následnost (*Vrátím se po poledni*). Také zjistíme, že souběžnost děje můžeme vyjádřit pomocí několika různých předložek: *během + G, při + L, s + I, za + G, současně s + I, v době + G*.

3. 2. 4 Úroveň B2

Předchozí úroveň B1 postihuje jazykové znalosti, které umožňují studentovi relativně svobodně se orientovat v běžných každodenních situacích. Student ale doposud zůstává závislým na vstřícném přístupu komunikačního partnera, rodilého mluvčího. Jazykové schopnosti studenta zůstávají ve srovnání s jeho mateřským jazykem velmi omezené. Proto úroveň B2 se zaměřuje na rozvoj slovní zásoby, na formální a hovorové způsoby vyjadřování. Student při komunikaci stále potřebuje sdělovat fakta, popisovat lidi a věci, vyprávět o různých událostech, na dané úrovni však osvojuje větší přesnost a výstižnost vyjádření, větší plynulost. Projev studenta by měl směřovat od ustálených schémat k přirozenějším a uvolněnějším formulacím (Holub a kol. 2005).

Zatímco úroveň B1 dopouští chybné užití gramatických prostředků, úroveň B2 počítá s již minimálním počtem chyb, s účinnějším používáním slovníků a dalších příruček. Předpokládá se schopnost produkce rozsáhlejších, složitějších a vnitřně propracovaných textů. Student by měl být schopen napsat všechny typy dopisů na neomezenou tematiku, jakožto dotaz, žádost, stížnost, návrh, potvrzení, zpráva o nehodě, požadavek na pojišťovnu, také dopisy soukromé. Očekává se poměrně vysoký stupeň pravopisné správnosti, v případě pochybností by student měl zvolit alternativní formulace (Holub a kol. 2005).

Předložky na úrovni B2 jsou představeny stejným způsobem a ve stejném počtu jako na předchozí úrovni B1 (viz tab. 6). Je upřesněno, že student by měl bezpečně ovládat především předložky, které se řadí k nejpoužívanějším českým slovům. Do těchto předložek, které mohou vyjadřovat časový význam, patří: *v(e), na, s(e), o, do, k(e), pro, za, po, od, při, před, mezi, nad, přes*. Také by měl student ovládat předložky, které patří k obecné slovní zásobě: *na začátku, na konci, kolem, v době*. Obecné pojmy, se kterými se pojí předložka pro označení časových okolností, odpovídají pojmům uvedeným na začátečné úrovni studia jazyka: roční doby (*jaro, léto, ...*), měsíce (*leden, únor, ...*), dny (*pondělí, úterý, ...*), denní doby (*ráno, dopoledne, ...*, navíc *jitro*), všední dny a svátky (*pracovní den, pracovní volno, Vánoce, Velikonoce, ...*), časové úseky (*období, sezona, chvíle, okamžik, den, týden, vteřina, minuta, ...*), navíc jsou uvedeny doby podle činnosti (*pololetí, semestr, školní rok*) a doby vymezené k splnění (*lhůta, termín*).

Závěrem uvedeme, že o předložkách na úrovni B2 jsou požadovány následující znalosti (Holub a kol. 2005, s. 308–313):

- předložky mohou být jak jednoslovné (*v*), tak víceslovné (*v době*);
- použití předložky v kombinaci s pádem příslušného substantiva podává vztah mnohem určitěji a méně obecně, než to dělá pád bez předložky;
- je třeba znalost valence předložek, tj. jaká spojení vyžadují předložky: buď spojení s jedním určitým pádem, nebo s více pády;
- jedno a totéž slovo může vystupovat v roli různých slovních druhů, např. předložka x příslovce. V souvislosti s naším tématem uvedeme příklad: *Přijedu kolem poledne. Kolem projíždějí auta.*

3. 2. 5 Úroveň C1 a C2

Česká verze SERR je zpracována pouze pro úrovně A1, A2, B1, B2, popis úrovně C1 a C2, které odpovídají zkušenému uživateli jazyka, zatím neexistuje. Objasňuje se to tím,

že se jazykové potřeby studentů stávají dále velice rozrůzněné, a proto metodologické postupy pro následující studium nemohou být zobecněny. Další výuka jazyka by tedy měla pokračovat s ohledem na konkrétní specializaci studenta. (Hudáková – Šormová 2019).

Při popisu úrovně B2 jsme shrnuli seznam předložek, který by student měl ovládat. Převážný počet u předložek s časovým významem tvoří předložky primární. Je velice omezen počet předložek sekundárních. Proto předpokládáme, že by na úrovních C1 a C2 student měl rozšiřovat škálu používaných předložek, např. zavést do svého slovníku předložky ve tvaru přechodníků (*počínaje*), dvoučlenné (*na prahu, při příležitosti*) a trojčlenné předložky (*s platností od*)¹⁵. Jako nejfrekventovanější česká slova si student osvojuje předložky a jejich valenci již od samého začátku svého studia jazyka, a proto naším dalším předpokladem je to, že by na úrovni C1 a C2 student neměl nedopouštět chybné užití předložek, respektive by tyto chyby měly odpovídat chybám rodilého mluvčího.

Sledovali jsme vývoj osvojování předložek s časovým významem podle koncepce SERR. Nyní popíšeme určité typy chyb, kterých se v užití předložek dopouštějí cizinci a také rodilí mluvčí.

3. 3 Chybování v užití předložek s časovým významem

Považujeme za velice přínosné v rámci naší práce zmínit o výzkumu Kotkové, učitelky češtiny jako cizího jazyka s dlouholetou praxí, která ve své monografii analyzuje písemné projevy studentů češtiny s mateřským jazykem neslovanským. Kotková (2017) sleduje a popisuje vývoj pravopisných, gramatických a lexikálních chyb, kterých se systematicky dopouštějí nerodilí mluvčí. Zaměříme se však pouze na výzkum v oblasti předložek, respektive předložek s časovým významem, a jejich chybného užití.

Kotková (2017, s. 106) souhlasí s Hrdličkou a říká, že předložky patří k nejsložitějším kapitolám češtiny jako cizího jazyka. Rovněž poznamenává, že pro komunikaci jsou chyby v předložkách závažnější než chyby v koncovkách substantiv. Záměna předložky totiž může znesnadnit porozumění nebo dokonce změnit význam sdělení, např. **Na pondělí studuju češtinu* (v pondělí, od pondělí?).

Podle analýzy Kotkové (2017, s. 105–108) je oblast chyb v předložkách rozsáhlá a vnitřně velmi rozmanitá. Souvisí to především s tím, že předložky v češtině vyjadřují různé významy a pojí se s různými pády. V příslovecném určení času se vyskytují v užití předložek následující chyby:

¹⁵ I když chápeme, že uvedené předložky patří k oficiální komunikaci.

a) Vynechání předložky, např. **xx středu půjedu na party. *Vstava xx 09.00 hodin.* Chybějící prepozice patří k nejpočetnějšímu typu chyb v raných stadiích studia jazyka. Kotková vysvětluje to tím, že k počáteční fázi osvojování jazyka patří především zjednodušování výpovědí. V pozdějších textech se vynechávání předložek téměř neobjevuje.

b) Záměna předložky. Vyskytují se následující záměny prepozic: *na* a *za* místo *v*. Např. **Na pondělí studuji češtinu. *V pondělí za 9:00 hodin studuju češtinu.* Také se objevuje záměna náležitých předložek *od–do* za předložku *za* nebo *v*. Např. **Studuju češtinu za 9:00–13:00. *Studuju od pondělí do pátek v 9:00–13:00 každý den.* Chybné užití předložky *za* v uvedených příkladech Kotková mj. odůvodňuje tím, že její význam nemá v učebnicích dostatečný výklad.

c) Nadbytečné užití předložky. V raných obdobích studia se nadbytečná prepozice objevuje u časových určení vyjádřených příslovcem, přičemž většinou se jedná o předložku *v*. Např. **V úterý studuju češtinu potom v večer dívám se na televizi xx 20.00.* V pozdějších obdobích se nadbytečná prepozice vyskytuje u příslovečných určení času vyjadřujících informaci „jak dlouho“. Např. **Neviděli jsme se během tři roky. *Budu mít češtinu pro celý odpoledne.* Podle Kotkové tento typ chyb je ovlivněn tím, že téma časových určení, zejména odpovídajících na otázku „Jak dlouho?“, je ve výukových materiálech minimalizováno, a proto tyto znalosti studentům chybí.

d) Neexistující předložka, např. **So sobotu jdu na prochazku.* Jde o ojedinělý výskyt, může být výsledkem překlepu.

Analyzované texty ukázaly, že chyby v předložkách mají hojně zastoupení. Avšak s růstem počtu hodin výuky počet chyb v předložkách klesá. Např. při absolvování 100 hodin výuky chyby v předložkách v celkovém počtu chyb zaujímají 18,5 %, zatímco po 840 hodinách výuky tento podíl činí 6,7 %. Zároveň počet chyb v předložkách k celkovému výskytu předložek zůstává ve všech vývojových obdobích studia jazyka poměrně stálý (Kotková 2017).

Kotková přichází k závěru, že četné chyby v předložkách souvisí s nezvládnutím sémantického významu předložkových spojení. Také několikrát zmiňuje, že chybné užití předložek způsobeno jejich nedostatečným výkladem ve výukových materiálech. Tyto poznatky Kotkové se plně shodují se závěry Hrdličky (viz), což nám znova poukazuje na to, že vnímání předložek z hlediska jejich sémantiky má u češtiny jako cizím jazyku důležitou roli.

Zároveň případy nevhodného užití předložek najdeme u rodilých mluvčích češtiny. Hrdlička (2019, s. 36–37) vymezuje několik problémových typů, uvedeme příklady, které se týkají pouze předložek s časovým významem:

a) Souřadné užití předložek pojících se s různými pády, např. **Sejdeme se před, nebo po obědě?*¹⁶ Zde mluvčí užívá vazbu, která je vhodná pouze pro jednu z předložek. Spisovné vyjádření by bylo *Sejdeme se před obědem, nebo po něm?*

b) Užití předložky s neadekvátním pádem, např. **Otevřeno každý den mimo soboty.* Chybný pád byl pravděpodobně užit pod vlivem synonymní předložky *kromě* + *G*. Správné spojení předložky *mimo* je s Akuzativem, tj. *mimo sobotu.*

c) Užití předložky v rozporu s její sémantikou, např. **Oženil se během prázdnin.* Zde se do konfliktu dostává povaha slovesa, které vyjadřuje akci, a předložka vyjadřující průběhovitost. Vhodnější variantou by bylo *Oženil se o prázdninách.*

Z výše uvedeného vyplývá, že užívání předložek s časovým významem může činit některé potíže i rodilým mluvčím češtiny. Proto je žádoucí věnovat předložkám ve výuce češtiny jako cizího jazyka dostatečnou pozornost. Na co je třeba klást důraz při výkladu předložek, aby chybám předcházet, popíšeme dále.

3. 4 Metodické přístupy k prezentaci předložek s časovým významem

Adamovičová (2012, s. 11–14) vymezuje hlavní body, které působí potíže studentům při osvojování českých předložek, a zároveň nabízí poznatky, jak je možné tyto komplikace minimalizovat. Jelikož problematika předložek je velice rozsáhlá, znovu se v rámci naší práce soustředíme výhradně na předložky s časovým významem:

a) Některé sekundární předložky korespondují s příslovci, tato skutečnost by během výuky měla být zdůrazňována. Student musí být upozorněn na to, že některá příslovce, s nimiž se seznamuje nejdříve (*být blízko*), mohou se vyskytovat jako předložky, forma substantiva se při tom ale mění, např. *Vánoce jsou blízko x blízko Vánoc.*

b) Některé předložky mají vazbu s různými pády. Např. student se nejprve seznamuje s předložkou *po* + *L* v časovém významu (*po obědě*), poté ve významu lokálním (*po městě*), až později se objeví *po* + *Ak* (*po kolena*). Z důvodu přehlednosti by proto měly být všechny příklady užití této předložky s různými pády shrnuty v přílohách učebnice.

¹⁶ Je namístě upozornit, že uvedený příklad je považován za nežádoucí užití předložky. Je třeba ho odlišovat od souvšskytu dvou předložek nahrazujících vedlejší větu, např. *Chodila s o deset let starším partnerem* (viz 3.1). Tento jev se vyskytuje kvůli snaze o jazykovou ekonomii a některými lingvisty je považován za spisovný hovorový (Hrdlička 2014, s. 83).

c) Předložky jsou součástí valence verbální, adjektivní a substantivní, a proto je více prospěšné pracovat s výrazy jako celky, než je rozčleňovat na předložku a pádovou koncovku. Např. při prezentaci času efektivnějším způsobem výuky je klást důraz na ustálenost a uvádět hotové výrazy: *v létě, na jaře, na podzim, po obědě, o víkendu, o přestávce, na Vánoce* apod.

d) Předložky se vyznačují značnou mírou synonymie, např. u časových významů jsou to *během, za, o, při*. Pro cvičení volby vhodné předložky Adamovičová doporučuje zapojovat kontext a kolokabilitu, uvádět autentické příklady z korpusu.

e) Předložky mohou být součástí frazémů, při tom původní význam předložky v nich většinou bývá oslaben nebo deformován. Na toto je třeba studenty upozorňovat a uvádět podobné výrazy pouze jako ustálená spojení. Např. předložka *pro* vykazuje význam vymezení času ve výrazech: *pro jednou, pro dnešek, pro tuto chvíli, pro tentokrát*. Do podobných spojení se však může zapojovat pouze omezený okruh lexémů: ***pro jednou to stačí*** x ****pro dvakrát to stačí***; ***pro dnešek jsme skončili*** x ****pro zítřek (včerejšek) jsme skončili***. Z uvedených příkladů vyplývá, že význam předložky je součástí významu celého výrazu, a proto u předložky *pro* zbytečně zmiňovat význam časový.

f) Víceslovní předložky jsou příznačné především pro publicistický a odborný styl. Skládají se z předložky primární, jejíž význam je oslaben, a ustáleného substantiva, jehož význam je naopak zásadní, zároveň toto substantivum má abstraktní povahu. Z těchto důvodů by podle Adamovičové mělo k osvojování víceslovných předložek docházet až ve vyšších stupních studia.

Adamovičová (2012) shrnuje, že temporalita spolu s pohybem a lokalitou se probírají mnohem soustavněji a jsou pro studenty díky své konkrétní povaze srozumitelnější.

Nyní představíme návrh na zpracování předložek s časovým významem od Hrdličky, který se analýzou a popisem předložek v češtině zabývá velmi podrobně.

Hrdlička (2000, s. 55–61) se domnívá, že z metodického hlediska je užitečné prezentovat předložky v učebnicích češtiny jako cizího jazyka po významových celcích. Taková koncepce díky své přehlednosti, systémovosti a relativní úplnosti přispěje k efektivnějšímu osvojení systému českých předložek jinojazyčnými mluvčími. Jednak poskytne prostor k prezentaci vzájemných vztahů mezi předložkami (jejich synonymie, antonymie, různé významové odstíny). Jednak vytvoří podmínky pro uvedení možných konkurenčních výrazů, např. ***Po návratu vám zavolá*** (nominální vyjádření s předložkou) x ***Až se vrátí, zavolá vám*** (vedlejší věta).

Významové celky předložek podle Hrdličky (2000, s. 57–58) je třeba dělit na základní, určené začátečníkům a mírně pokročilým, a nadstavbové, určené středně a více pokročilým.

Předložky s časovým významem patří do základní významové skupiny¹⁷. Faktorem rozhodujícím o přítomnosti určitých primárních a sekundárních předložek ve skupině je jejich frekvence. Dále spolu s předložkami do významových celků je žádoucí začleňovat související s nimi výrazy, např. k časovým předložkám je třeba uvádět dny v týdnu, měsíce, roční období apod., také je možné uvést další gramatický materiál (časové věty, příslovce času).

Problematiku předložek s časovým významem u nerodilých mluvčích češtiny se pokusíme vyložit následujícím způsobem (Hrdlička 2000, s. 102). V jazykovém pojetí tok času je chápán lineárně (probíhá na jedné ose), tj. časovou lokalizaci můžeme umístit pouze do úseku před určitý časový orientátor (*před představením*), bezprostředně do něho (*během/při/v průběhu představení*) anebo do úseku po skončení jeho platnosti (*po představení*). Tím se vysvětluje značná míra synonymních nebo významově blízkých prostředků pro vyjádření časových významů. Cizinec ale nedokáže bez náležitého popisu významových rysů jednotlivých předložek uchopit rozdíly mezi nimi. Takový popis ve výukových materiálech zpravidla chybí. Proto Hrdlička dochází k názoru, že z hlediska potřeb jinojazyčného mluvčího je třeba význam předložek detailně specifikovat.

Jako příklad ve své monografii uvádí tabulku (viz příloha 4), v níž jsou popsány významové distinktivní rysy předložek a představeny příklady jejich různých možných uplatnění (Hrdlička 2000, s. 111–112). Jsou tam předložky *během* + *G*, *mezi* + *I*, *o* + *L*, *při* + *L*, *za* + *G*, které jsou běžné, často používané, ale pro cizince jsou obtížné. Z tabulky například student zjistí, že předložka *o* + *L* se pojí s lexémy s významem volno, pauza, svátek (*o přestávce*, *o dovolené*, *o Vánocích*), předložka *při* + *L* se vyskytuje se substantivy vyjadřujícími aktivitu (*při psaní*, *při jídle*, *při chůzi*), předložka *za* + *G* uvozuje nečasové výrazy včetně meteorologických jevů (*za deště*, *za první republiky*).

Na základě Hrdličkovy analýzy jiných předložek s časovým významem (2000, s. 104–106) jsme sestavili podobnou tabulku (tab. 8), která shrnuje významové rysy každé předložky a tím ji odlišuje od předložek jiných.

Předložka	Specifikace
ob + Ak	- pravidelné přerušování děje ve smyslu „každý druhý“, „jednou za...“ (<i>Seminář z morfologie máme ob týden</i>)
do + G	- časové dovedení děje až k nějaké hranici (<i>Zůstaneme u nás do pátku. Musí to být do pěti hodin.</i>)
k + D	- přibližnost (<i>K poledni přestalo pršet. K ránu zase přituhlo.</i>)
kolem + G	- přibližnost, okolo + G (<i>Zavolám ti kolem/okolo páté</i>)
na + Ak	- označení svátků a význačných dnů (<i>na Velikonoce, na Vánoce, na svatou Annu, Na</i>

¹⁷ Celkově do základních významových celků patří předložky s významem časovým, místním, účelovým, příčinným, exkluzivním, inkluzivním a způsobovým (Hrdlička 2000, s. 57).

	<i>Štědrý den</i> - výraz <i>na podzim</i> - výpovědi typu <i>Přijel na neděli, na víkend, na Velikonoce</i> jsou na pomezí významu časového (na jak dlouho?) a účelového (za jakým účelem?) - konkurenční výrazy s o + L (<i>Stalo se to na Velikonoce/o Velikonocích</i>)
na + L	- předložková spojení (na počátku + G, na začátku + G, na konci + G) - výraz <i>na jaře</i> - výpovědi typu <i>Seznámili se na večírku, Potkali se na vycházce</i> jsou na pomezí příslovecného určení času (kdy?), místa (kde?), způsobu (jak? za jakých okolností?)
po + Ak	- časová hranice rozsahu (<i>až po tuto chvíli</i>) - časové rozpětí, užití s blíže nespecifikovaným substantivem (<i>po staletí, po generace</i>) - s adjektivem má knižní raz (<i>Po celý den neřekl ani slovo. Po celou noc oka nezamhouřila.</i>)
po + L	- opakovanost (<i>Po nocích se toulal. Opravoval to po večerech.</i>)
přes + Ak	- překročení určité časové meze (<i>Je mu přes padesát. Pracoval přes poledne.</i>) - časový průběh, blíží se významu „během“ (<i>Přes noc napadl sníh.</i>)
s + I	- souběžnost dějů (<i>S příchodem zimy se výrazně ochladilo.</i>)
v + Ak	- určitá hodina, den, jiný časový údaj (<i>v deset hodin, v sobotu, v tu chvíli</i>)
v + L	- měsíce (<i>v lednu, v prosinci</i>) - některá roční období (<i>v létě, v zimě</i>) - roky, letopočty (<i>v roce, v padesátých letech, v minulém století, v mládí</i>)
za + Ak	- doba, po jejímž uplynutí nebo v jejímž průběhu se něco děje (<i>za chvíli, za měsíc, třikrát za týden</i>)
za + I	- časová posloupnost (<i>den za dnem, rok za rokem</i>)

Tabulka 8 Specifikace předložek s časovým významem pro nerodilé mluvčí češtiny

Tabulky s podobnou specifikací předložek jsou přehledné, znázorňují jemné významové rozdíly mezi konkurenčními předložkami, uvádějí příklady jejich různého užití. Zastáváme názor, že by takové zpracování předložek bylo velmi přínosné pro cizince a pomáhalo by jim vyhýbat se případným chybám.

V závěru pojednání o předložkách s časovým významem z hlediska češtiny jako cizího jazyka můžeme shrnout, že předložky pro cizince představují důležitý bod v osvojování české gramatiky, kterému je třeba věnovat dostatečnou pozornost. Z hlediska konverzace totiž správné užití předložky je důležitější než koncovky substantiva: „*předložka udává význam, koncovka ho dovršuje*“¹⁸.

Předložky s časovým významem patří k základním informacím, které se vyučují již v počátečních fázích studia jazyka. Od cizince je požadována znalost především předložek primárních. Přesto ve výukových materiálech chybí jejich explicitní zpracování. Prezentace předložek podle významových celků by osvojování českých předložek jinojazyčnými mluvčími velmi prospěla.

¹⁸ Adamovičová 2012, s. 14.

4 ANALÝZA UŽITÍ PŘEDLOŽEK S ČASOVÝM VÝZNAMEM V TEXTECH NERODILÝCH MLUVČÍCH ČEŠTINY

Cílem této kapitoly je provést analýzu užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny. Kapitola je rozdělena do dvou hlavních částí. V první části provedeme frekvenční analýzu předložek s časovým významem, zároveň ukážeme, jak nerodilí mluvčí ve svých projevech předložky používají a s jakými potížemi se při tom setkávají¹⁹. Druhá část kapitoly se věnuje chybové analýze předložek. Vymezíme hlavní typy chyb v užití předložek s časovým významem a porovnáme výskyt těchto chyb na jednotlivých úrovních SERR.

4. 1 Popis užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny

4. 1. 1 Metodologie analýzy

Cílem této části práce je popsat užití předložek s časovým významem v písemných projevech nerodilých mluvčích češtiny. Pro tento účel byl zvolen **žakovský korpus CzeSL-SGT**. Korpus obsahuje přepisy písemných prací nerodilých mluvčích. Celkem je to 8 617 textů od 1 965 různých autorů s 54 různými prvními jazyky (Rosen 2015).

Do analýzy byly zařazeny všechny předložky, jejichž seznam jsme stanovili v teoretické části (viz příloha 1, 2, 3). Jelikož většina předložek je polysémní, bylo rozhodnuto, že pro určování časových významů budeme zkoumat předložky ve spojení se substantivem v příslušném pádu. Substantivum u předložek s časovým významem bývá často rozvíjeno adjektivem (*v minulém roce*), zájmenem (*během té doby*) nebo číslovkou (*po sedmé hodině*). Toto bylo při zkoumání zohledněno, a proto vyhledávání probíhalo v kontextu čtyř pozic, např. [lemma="do"][tag="A.*"|tag="C.*"|tag="P.*"]{0,2}[tag="N.*"&tag="....2.*"]. Analýza zahrnovala úrovně A1, A2, B1 a B2.

Z důvodu přehlednosti byla analýza předložek rozdělena do tří částí: analýza primárních předložek, analýza jednoslovných a víceslovných sekundárních předložek. Je třeba poznamenat, že u primárních předložek bývá určování významů velmi obtížné. Např.

¹⁹ Pro zjednodušení vyjádření budeme při popisu analýzy používat označení *student* a *chyba*. Pojmem *student* označujeme nerodilého mluvčího češtiny, autora textu zařazeného do žakovského korpusu. Pojmem *chyba* označujeme nekorektní, nevhodné užití jazykového prostředku. Zároveň si uvědomujeme, že chyby jsou důležitou součástí žakovského jazyka.

vyjádření *přijel na víkend / na Vánoce* stojí na pomezí významů časového a účelového, výrazy *seznámili se na večírku / na vycházce* jsou na pomezí významů časového, místního, způsobného (Hrdlička 2000, s. 104–105). Při analýze bylo proto třeba vycházet ze širšího kontextu, to znamená každý případ posuzovat samostatně. Tato hodnocení mají však často subjektivní charakter. Z tohoto důvodu a také z důvodu velkého výskytu primárních předložek podotýkáme, že je třeba počítat s možnými nepřesnostmi a omyly v počtech výskytů primárních předložek. Výskyt sekundárních předložek je mnohem menší, a proto si klademe nárok na větší přesnost uvedených údajů.

4. 1. 2 Analýza primárních předložek s časovým významem

Předložka	Počet	Předložka	Počet	Předložka	Počet
v + Ak	3842	za + Ak	330	k + D	15
v + L	2158	před + I	248	za + G	12
o + L	642	na + L	98	za + I	2
po + L	639	při + L	66	ob + Ak	1
od + G	614	po + Ak	38	nad + I	0
na + Ak	546	přes + Ak	26	s + I	0
do + G	530	pro + Ak	17		

Tabulka 9 Frekvence primárních předložek s časovým významem

V tabulce (tab. 9) je představena frekvence primárních předložek s časovým významem.

Vidíme, že v žakovském korpusu nebyly nalezeny pouze dvě předložky: *nad + I* a *s + I*. Předložka *nad + I* při vyjadřování časových okolností má stylistické zabarvení (např. *nad ránem*). Předpokládáme, že toto je důvodem, proč se v žakovském korpusu nevyskytuje. Předložka *s + I* se při vyjádření časových významů pojí s verbálními substantivy (např. *při nástupu do práce*), byla nalezena jako součást předložky sekundární (*současně s zachováním historickýc památek*). Předložka *ob + Ak* se vyskytuje pouze jednou (*ob den*).

Dále popíšeme předložky, které se pojí s jedním pádem. Budeme postupovat od méně frekventovaných případů k více frekventovaným.

- *k + D*

Předložka *k + D* se v korpusu objevuje poměrně často (1018 výskytů), ale z toho má pouze 15 výskytů časový význam. Nejčastěji se předložka pojí se slovem *večer* (*A pak k večeru se vrátíme domů*). 3krát se objevuje se souslovím *dnešní den*, a to jak ve vokalizované, tak nevokalizované podobě (*K dnešnímu dni jsem spokojená se vším ve svém životě* x *Ke dnešnímu dni existuje velké mnohotvárnost panského a dámského oblečení*).

- **pro + Ak**

Předložka *pro* je velmi problematickou předložkou. V korpusu se s časovým významem vyskytuje 17krát a většinou jde o její chybné užití. Uvedeme příklady: *Ten rok byli v Dráždaňy pro dva dny*; *Když jsem doma odpočívám trochu a pak studuju pro příští den*; *Češtinu a němčiny mám třikrát pro tyden*. Tyto chyby se objevují u studentů s mateřským jazykem jak slovanským, tak neslovanským (v menší míře).

- **přes + Ak**

Předložka *přes + Ak* je další předložkou, se kterou studenti mají potíže. V časovém významu se vyskytuje 26krát, většina z nich je chybná. Uvedeme příklady: *Přes 2 měsíce měl narozeniny můj Kamarád z Poděbrad*; *Zkončím asi přes tři hodiny*; *Přes dvě tydene začínám bydlet na býtu*. Podobné chyby se objevovaly u studentů s mateřským jazykem slovanským, proto předpokládáme, že důvodem chyb je negativní transfer. Pouze 3krát předložka *přes* byla použita správně, např.: *Počasi bývá chladné v noci a vždy prší přes den*; *Přes den bychom s přáteli chodívali na pěší túry*. Jedenkrát předložka byla napsána s pravopisnou chybou: *Ale muslím , že přez hodinu nebe bude jasné*.

- **při + L**

Předložka *při + L* se vyskytuje v korpusu 86krát, z toho je většina (66) má časový význam. Tato předložka se při vyjádření časových vztahů pojí se substantivy označujícími nějakou činnost. Jejimi nejfrekventovanějšími kolokáty jsou: *studium (Při studiu češtiny mi překvapili některá slova)*, *práce (Při práci ruce samy vzpomínají, co a jak se má dělat)*, *cestování (Při cestování uznaeš mnoho nového o místách)*, *vyučování (Často učí malé žáky na kytaru, při vyučování je moc trpělivý)*. Celkem substantiva, jež studenti používají ve spojení s předložkou *při*, jsou velmi rozmanitá.

Výrazné potíže s užitím předložky nalezeny nebyly. Jedenkrát byla předložka použita nesprávně: *Pří přestavce můžeme jít do bufetu*. 3krát byla předložka chybně napsána: **pří (Když jste nemocen tak máte být opatřené pří braní leků)*.

- **před + I**

Předložka *před + I* má s časovým významem 248 výskytů. Nejčastěji se objevuje s kolokáty: *rok (Jela jsem tam před rokem; Stalo se to před několika lety)*, *měsíc (Před pěti měsíci jsem přijela do Česka)*, *týden (Před dvěma týdny jsem byl s přítelkyní v hlavním městě Německa)*. Zde studenti hojně používají číslovky. Při použití předložky se nejvíce chyb objevuje v koncovkách substantiv Instrumentálu, zejména u kolokátů *měsíc* a *Vánoce*, např.: *před 5 měsíci, před osmi měsíci, před třemi měsíci; před Vánocem, před Vánocím*.

Také se 4krát objevila chyba v napsání předložky: ***pred** (*Můj životní styl pred příjezdem do České republiky vypadal take dobře jako tady*). Jiné potíže s použitím předložky *před* nalezeny nebyly.

- **do + G, od + G**

Předložky *od* a *do* patří v žakovském korpusu k frekventovaným předložkám (614 a 530 výskytů). Tyto dvě předložky představujeme současně, protože se často vyskytují společně v jedné větě, např.: **Od pondělí do pátku** chodím do jazykové školy; *V pondělí mám češtinu od 9 hodin do 13 hodin*; **Od roku 1999 do roku 2009** jsem studovala ve škole v Donecku; *Oslavovani trva od večera do rana*; *To se bude konat od 29 prosince do 4 ledna*. Z uvedených příkladů je patrné, že k jejím nejfrekventovanějším kolokátům patří substantiva označující různé časové úseky: *rok, hodina, názvy dni v týdnu, názvy měsíců*. Kromě toho velmi častými kolokáty předložky *od* je *doba* a *dětství* (**Od té doby** jsem byl sám; *Jsme kamarádi od dětství*). Tato předložka se také vyskytuje v ustáleném spojení *čas od času* (**Čas od času** navštěvuji Národní Divadlo a Státní Operu).

Během analýzy předložek jsme narazili na velmi častou chybu v napsání příslovčí *odpoledne* a *dopoledne*. Studenti je vnímají jako časovou předložku a substantivum *poledne*, např.: *Studuju češtinu od 9 hodin ráno do 13 hodin do poledne*; *V 10 hodin od poledne šla jsem domu*.

Velmi málo se setkáváme s chybným napsáním předložek: ***ot** (2), ***da** (1). Největší potíže studentům činí napsání kolokátů předložek, např. *od pondělí do patku*; *od polodne do páteku*; *do půlnocy*; *od květena* aj.

- **o + L**

Předložka *o + L* patří mezi nejfrekventovanější předložky s časovým významem. Má 642 výskytů, z toho 491 výskytů je se slovem *víkend* (**O víkendu** rano mám volno; **O víkendech** celá rodina jedeme k babičce na návštěvu). Dalšími nejčastěji používanými kolokáty jsou **prázdniny** (*Byl jsem o prázdninách ještě na Slovensku*; **O letních prázdninách** nejčastěji ziju na venkově), **Vánoce** (*Plánuju se o Vánocích procházet po Praze*), **půlnoc** (**O půlnoci** jsme šli do kostela).

Byly nalezeny případy nevhodného užití předložky ve spojení se slovy: **doba** (*Také o té době* jsem se připravovala na závěrečné zkoušky), **noc** (*Vrátili jsme se pozdě o noci*), **hodina** (**O hodinách** češtiny obvykle se zabýváme gramatikou). Z uvedených příkladů je patrné, že studenti mají potíže s pochopením významových rysů předložky *o*.

Nyní přejdeme k popisu předložek, které se pojí s více pády. Budeme postupovat od méně frekventovaných případů k více frekventovaným.

- **za + I, za + G, za + Ak**

Předložka *za* se pojí s třemi pády. Ojediněle se vyskytuje s Instrumentálem v ustáleném spojení *rok za rokem* (*Protože rok za rokem myslím moc studovat, pracovat*).

Dále 12 výskytů předložky *za* najdeme ve spojení s Genitivem. Zde se předložka pojí se substantiva, která nemají časový význam. Nejčastějším je *počasí* (*Většina lidí nerada pracuje za horkého počasí*). Také se objevuje v ustáleném sousloví *za mlada* (*Za mlada hodně jezdila po světě se svou rodinou*). Jiná spojení se vyskytují pouze jednou. Uvedeme některé příklady: *Větší část Kafkova díla byla za jeho života téměř neznámá; Franenkirche – Barokní protestantský kostel, za války zničen a nově zrekonstruován; Dům byl postaven za komunizmu, proto není moderní*. Jednou bylo nalezeno chybné užití předložky: *Chybila mi za začátku otevřenost a statečnost*.

Nejvíce výskytů předložky *za* s časovým významem je s Akuzativem (330). Nejfrekventovanějšími kolokáty jsou *týden* (*Chodím do sport centra třikrát za týden*), *měsíc* (*Za čtyři měsíce budu studovat ve Švýcarsku*), *rok* (*Za tento rok jsem udělal chodně*), *chvilu* (*Za chvíli jsme dostali novou polévku a pivo*) aj.

Při analýze *za + Ak* byla nalezena následující chybná vyjádření: *Za tři měsíce před cestou, četla jsem hodně literatury o památkách Prahy; Bydlím v Praze za jeden rok, protože pracuji v Karlově Univerzitě; Za třetí rok v Praze, neměl jsem skvelých prazdnin*. Podobných příkladů je poměrně mnoho, proto docházíme k názoru, že porozumění sémantice předložky *za + Ak* může být pro studenty obtížné.

- **po + Ak, po + L**

Předložka *po* se nejčastěji vyskytuje s Lokálem (639 výskytů). K nejfrekventovanějším kolokátům patří *vyučování* (*Po vyučování obvykle jdu do domu*), *oběd* (*Po obědě jsem se seznámila z novými kamarády*), *večeře* (*Po večeři hrali jsme kartu a popovídali si dlouho*).

S Akuzativem má předložka pouze 38 výskytů a většina z nich není správná: studenti často používají nevhodný pád nebo volí nevhodné užití předložky. Uvedeme příklady: *Po 14 dny jsem se přestěhovala; Každý den učíme se po tři hodiny*. 16krát se objevuje fráze „s/z pondělí po pátek“ (*Čeština je z pondělí po pátek; S pondělí po pátek jdu do školy*).

- **na + L, na + Ak**

Předložka *na + Ak* má v korpusu 546 výskytů. Jejimi nejfrekventovanějšími kolokáty jsou *víkend* (*Petr odjel na víkend k rodičům do Brna*), *Vánoce* (*Letos na Vánoce jedeme na návštěvu k rodič manžela*), *podzim* (*Na podzim v Moskvě počasí je proměnlivé*). Při spojení se slovy *rok* a *den* se často vyskytuje chyba jako nadbytečné užití předložky,

např.: *Studovala jsem na poslední rok ve střední škole; Na poslední den jsem navštívil Amsterdam.* Chyba v napsání předložky se objevuje pouze jednou: ***ná** (*ná pátek*).

Předložka *na* + *L* má méně výskytů (98) a z velké části je součástí víceslovných sekundárních předložek **na začátku**, **na konci**. Dalším jejím nejčastějším kolokátem je **járo** (*Na jaře v Praze je moc lepe*). Velký počet chyb v užití předložky se objevuje s kolokátem **víkend** (*Na víkendu jdu na procházky do parku; Na víkendu pozdě vstávám*). Také se vyskytují chyby ve volbě správného pádu (*Na podzimu mají žluté stromy*).

- **v + L, v + Ak**

Předložka *v* je nejfrekventovanější předložka, její výskyt v žakovském korpusu je o mnohokrát vyšší, než výskyt jiných předložek: ve spojení s Lokálem se objevuje 2158krát, ve spojení s Akuzativem 3842krát.

Nejčastější kolokáty *v + L* jsou **rok** (*V roce 2007 jsem se začal učit česky*), **léto** (*V létě plánuju cestovat kolem Evropy*), **zima** (*V zíme máme Vánoce*), **noc** (*V noci jsem chodila do nočního klubu*), **budoucnost** (*V budoucnosti budou velmi malo upřímných lidí*).

Vyskytuje se velké množství chyb v užití předložky. Především jsou to chyby ve spojení se slovy: **jaro** a **podzim** (*V jaře 1999 jsem byla na stáži v USA; Začal jsem studovat češtinu v podzimě minulého roku*), **večer** a **ráno** (*V večeru se díváme na filmy na počítače; V ráne jsme beželi*). Další velká skupina chyb se objevuje ve spojení se substantivy označujícími volné dny a svátky, např. **Vánoce** a **Velikonoce** (*V vanoce budu navštěvovat svou rodinu; V velikonoce jsem jel do Rakouska*), **narozeniny** (*Letos jeden z mých stryců má dobrý nápad, aby dědečka byl navíc veselý v narozeninách*), **prázdniny** (*V prazdninách chtel bych cestovat po Evropskú*), **přestávka** (*Byl pěkný den v letě a v předstávce jsem šla do parku*) aj.

Také se objevuje velké množství chyb ve vokalizaci předložky, např.: *Zemřel ve roce 1994; Ve létě vzdycky se díváme basebal na televizi; Chci ve budoucnosti zapsat svůj CD.*

Předložka *v* se ve spojení s Akuzativem nejčastěji vyskytuje s názvy dnů v týdnu, např.: *V sobotu a v neděli dopoledne je volno; V Pátek odpoledne jdu do supermarketu; Ve čtvrtek jdu do kina s kamarádkou; V pondělí poslouchám rádio; V útery v 20 hodin jsem se díval na televizi; Ve středu budu psát domácí úkol.* Zde se také objevují chyby ve vokalizaci předložky: *Ve paték jedu autem; Ve sobotu jsem byla na výlete; Ve útery dívám se na televizi v dvacet.*

Poměrně často se objevuje chyba jako nadbytečné užití předložky, např.: *V příští rok přiletím spatky; V příští víkend půjedeme s me kamarádkou na výlet; V odpoledne jeli na univerzitu; V večer šli do kavarny; V minulý týden jsem jel do Rakouska.* Další velký

počet chyb se vyskytuje se slovem *podzim* (*Já taky rada cestovat v podzim*). Problémové užití je také ve spojení s kolokátem *víkend* (*V ostatní dny a v víkend mám hodně volného času*). Ve spojení se slovem *čas* se objevují chyby jak ve volbě správného pádu (*Co jsi děláš ve volný čas*), tak ve správném napsání příslovce *včas* (*Myslím že vlák přijede v čas*).

4. 1. 3 Analýza jednoslovných sekundárních předložek s časovým významem

Předložka	Počet	Předložka	Počet	Předložka	Počet
během	193	koncem	4	počátkem	2
kolem	15	mezi	3	okolo	1
začátkem	7	uprostřed	3		

Tabulka 10 Frekvence jednoslovných sekundárních předložek s časovým významem

V tabulce (tab. 10) je představena frekvence jednoslovných sekundárních předložek s časovým významem. V rámci této skupiny jsme analyzovali celkem 20 jednoslovných sekundárních předložek. Z tohoto počtu se 12 předložek v žakovském korpusu nevyskytuje. Jsou to: *blízko*, *dnem*, *doprostřed*, *konče(íc)*, *počínaje(íc)*, *postupem*, *průběhem*, *úvodem*, *veprostřed*, *začínaje(íc)*, *závěrem*, *zkraje*.

Opřeme se o teoretickou část (viz 2.1.1) a jednoslovné sekundární předložky uvedeme podle jejich tvarů:

a) Předložky s časovým významem, které mají ustrnulý tvar substantivu Instrumentálu singuláru, mají celkem 10 zástupců, v CzeSLu se vyskytuje polovina z nich: nejfrekventovanější je *během*, potom se značným odstupem je *kolem*, *začátkem*, *koncem* a *počátkem*. Předložky *postupem*, *průběhem*, *úvodem* a *závěrem* se neobjevují, pouze lexém *závěrem* najdeme 3krát v roli příslovce (*Závěrem bych chtěla říct...*) a jednou se vyskytuje *postupem* jako substantivum (*Dalším postupem ve firmě se stala práce vedoucího zkušebního provozu...*). Předložka *dnem* patří k administrativnímu stylu, a proto se v pracích cizinců neobjevuje. Přesto tato forma substantiva je studentům známa, např.: *Dnem i nocí jsme měli zábavu*.

b) Tvar příslovce má 6 předložek s časovým významem. Dvě z nich, *doprostřed* a *zkraje*, se v korpusu nevyskytují ani jako předložka, ani jako příslovce; *veprostřed* se vyskytuje pouze v roli příslovce (*Veprospěšně je křeslo*). Jako předložky s časovým významem se objevují *kolem*, *uprostřed*, ojedinělý výskyt má *okolo*. Zajímavé je, že předložka *blízko* má celkem 193 výskytů, ale ani jeden nemá časový význam. Používá se pouze ve významu místním, např. *blízko domu / bytu / metra / školy* apod.

c) Předložky, které mají tvar přechodníku, *začínaje/začínajíc, konče/končíc, počínaje/počínajíc*, mají nulový výskyt.

V následující tabulce (tab. 11) jsme představili výskyt jednoslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR:

Úroveň	Předložky a jejich počet	Celkový počet
A1	okolo (1), uprostřed (1), mezi (1), začátkem (1), během (26) , kolem (6)	36
A2	uprostřed (1), koncem (3), během (72) , kolem (3)	79
B1	počátkem (2), mezi (2), koncem (1), začátkem (4), kolem (3), během (52)	64
B2	uprostřed (1), začátkem (2), kolem (3), během (43)	49
Celkem:		228

Tabulka 11 Výskyt jednoslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR

Vidíme, že jednoslovné sekundární předložky na rozdíl od primárních předložek studenti používají pro vyjádření časových významů velmi málo.

- ***během* + G**

Předložka *během* je nejpoužívanější sekundární předložkou (zahrnuje 48,6 % výskytů všech jednoslovných a víceslovných sekundárních předložek). Její užití nacházíme již na úrovni A1. K nejfrekventovanějším kolokátům předložky patří: *rok* (26), *studium* (20), *cesta* (19), *život* (11), *týden* (10), *doba* (10). Tato substantiva bývají často rozvíty zájmenem *svůj* nebo *ten*, např. *Člověk se během svého života stále vzdělává; Během té cesty jsem měla špatnou náladu.*

Při užití předložky *během* studenti mají především potíže s pravopisem: **behem* (8), **behěm* (2), **běchem* (1). Zároveň se tyto pravopisné chyby vyskytují pouze na úrovních A1 a A2, později již nejsou. Další chybou je chyba v kolokátu, se kterým se tato předložka pojí, např. **během svého životu*, **během týdnu*, **během noce*. Uvedené příklady nám ukazují, že si studenti uvědomují vazbu předložky *během* s Genitivem, pouze při užití pádu není zvolena správná koncovka.

- ***kolem* + G x *okolo* + G**

Předložka *kolem* se vyskytuje primárně v místním významu, např. *kolem světa / Vltavy / města*. V časovém významu se převážně pojí s číslovkou a lexémem *hodina*, např.: *Vyrazil jsme ven kolem 9 hodin dopoledne; Kolem 18.00 hodin půjdu ještě jednou na nákup do supermarketu; Někdy kolem osmi hodin přijel ke mě jeden můj kamarád*. V uvedených příkladech vidíme vhodné užití předložky *kolem*, ale vyskytují se značné problémy se správným užitím číslovky a následujícího substantiva (je 9 chyb v 12 případech). Pravopisná chyba v napsání předložky se objevuje pouze jednou: **okólem*.

Za synonymní je považována předložka *okolo*. Na rozdíl od předložky *kolem* má v korpusu velmi malý výskyt (21), s časovým významem se objevuje pouze jednou: **Jdu do postele okolo 2 hodin*.

- **začátkem + G x počátkem + G, koncem + G**

Lexémy *začátkem* a *koncem* najdeme v korpusu jako substantiva, např. *Přišel jsem do místa, ve kterém musí být zkouška, hodinu před její začátkem; Pak znovu vymění za jízdenku půl hodiny před koncem cesty. Začátkem je v roli předložky použito 7krát, 3 z nich jsou s pravopisnou chybou: *začátkem. Koncem je použito 4krát bezchybně. Nejčastěji se tyto předložky vyskytují s názvy měsíců, např.: **Začátkem září už budu se přestěhovat; To bylo začátkem února; Koncem června jsme slavili promoci; Koncem srpna dostala jsem vizu a odjela do Prahy.** Na rozdíl od předložky *začátkem* se předložka *počátkem* vyskytuje pouze 2krát, v obojích případech má ale podobnou pravopisnou chybu: **počátkem*. Např.: *Jaře začne konce února počátkem březnu*.*

- **mezi + I**

V teoretické části jsme uváděli, že předložka *mezi* může vyjadřovat 6 různých významů (viz 1.3.2), proto i v žakovském korpusu tato předložka ve srovnání s ostatními jednoslovnými sekundárními předložkami má poměrně velký výskyt (198). V časovém významu ale byly nalezeny pouze 3 případy, např.: *Město se tak díky její osobnosti vyhoupllo mezi léty 1308–1318 na jeden z hospodářských i kulturních vrcholů; V ČR mezi Silvestrem a Vánocem důležitějším svátkem je Vánok*. Poslední příklad nám opět ukazuje chybu v substantivu, se kterým se předložka pojí, zároveň ale ukazuje studentovu znalost správné vazby předložky a pádu.

- **uprostřed + G**

Uprostřed najdeme v korpusu zpravidla jako příslovce (*uprostřed je okno*). V roli předložky má celkem 40 výskytů, většinou se objevuje ve významu místním: *uprostřed Evropy / města / cesty*. V časovém významu jsou 3 výskyty a jsou zcela bezchybné: *Uprostřed podzimu se slaví svátek mladého vína; Uprostrďte doby máme svůj hlavní celoroční svátek; Vysadili nás uprostřed noci*.

4. 1. 4 Analýza víceslovných sekundárních předložek s časovým významem

Předložka	Počet	Předložka	Počet	Předložka	Počet
na konci	54	od doby	3	při pokusu o	1
na začátku	50	na dobu	2	současně s	1
v době	21	na konec	2	v období	1
v průběhu	15	po dobu	2	v závěru	1
na počátku	4	z období	2	z doby	1
na začátek	4	za dobu	2		
ke konci	3	na sklonku	1		

Tabulka 12 Frekvence víceslovných sekundárních předložek s časovým významem

V tabulce (tab. 12) je představena frekvence víceslovných sekundárních s časovým významem. Celkový počet víceslovných sekundárních předložek je podle naší analýzy 60, z toho 41 předložek má v žakovském korpusu nulovou frekvenci. Jsou to: *do doby, do období, na dobu od (do), na hranici, na kraji, na pořad, na prahu, na předělu, na přechodu od, na přelomu, na úvod, na závěr, paralelně s, počínaje(ic) od, při příležitosti, při sledování, s odstupem, s platností do, s platností na, s platností od (do), s postupem, s průběhem, s účinností od (do), souběžně s, u příležitosti, v čase, v dobách, v době od (do), v období od (do), v procesu, v rozmezí, v rozpětí, v rozpětí od (do), v údobí, v údobí od (do), v úvodu, ve stadiu, ve středu, za času / časů, za dob(y), zároveň s.*

Malý výskyt víceslovných předložek v CzeSLu souvisí především s tím, že většina těchto předložek má stylistické zabarvení a patří do odborného, publicistického nebo administrativního stylu. Z tohoto důvodu najít jednotlivé předložky v žakovském korpusu není možné (*s platností na, s účinností od*). Přesto se některé předložky v korpusu objevují, např. předložky **při příležitosti** a **u příležitosti** se vyskytují na úrovních C1 a C2 (*Manifestace před filologickou fakultou při příležitosti odhalení posmrtné masky od Jana Palacha; Tato fotografie byla fotografována během demonstrace u příležitosti 70 výročí vzniku Československa*). Předložky **na hranici** a **na kraji** najdeme ve významu místním (*To je na hranici s Kazachstánem; Na kraji města jsou nová sídliště*). Kolokace **na úvod** a **na závěr** vyjadřují časové okolnosti, ale neobjevují se v roli předložek sekundárních (*Na úvod bych chtěla říct; Na závěr musím poznamenat*). Na začátku jsme uvedli, že velký počet víceslovných předložek s časovým významem má nulovou frekvenci, ale dalšími poznatky jsme chtěli upozornit na to, že studenti tato různá spojení ve své slovní zásobě mají a používají je.

Nyní představujeme tabulku výskytu víceslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR:

Úroveň	Předložky a jejich počet	Celkový počet
A1	ke konci (1), na konci (18) , na začátek (1), na začátku (8) , od doby (1), v průběhu (2), v době (5) , za dobu (1)	37
A2	ke konci (1), na konci (23) , na konec (1), na počátku (1), na začátku (32) , od doby (1), po dobu (1), v době (7) , v průběhu (7) , v závěru (1), za dobu (1)	76
B1	ke konci (1), na dobu (1), na konci (8) , na počátku (2), na začátek (3), na začátku (6) , po dobu (1), současně s (1), v době (8) , v období (1), v průběhu (1), z doby (1), z období (2)	36
B2	na dobu (1), na konci (5) , na konec (1), na počátku (1), na sklonku (1), na začátku (4) , od doby (1), při pokusu o (1), v průběhu (5) , v době (1)	21
Celkem:		170

Tabulka 13 Výskyt víceslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR

Vzhledem k různému počtu textů porovnávat výskyt víceslovných předložek mezi úrovněmi nemůžeme. Cílem tabulky (tab. 13) je ukázat, že studenti používají víceslovné předložky již od začátku studia. K těmto předložkám především patří: *na konci*, *na začátku*, *v době*.

- ***na konci* + G**

Předložky *na konci* a *na začátku* patří v žákovském korpusu k nejfrekventovanějším víceslovným předložkám. V napsání předložky *na konci* se vyskytuje poměrně hodně různorodých chyb: **na koncí* (6), **na konce* (4), **na koncu* (1), **na kónci* (1). Uvedeme několik příkladů: *Do Prahy jsem přijela už na konce září*; *A taky doufám že Poslední (roční) test na koncí roku udělám dobře*. Předložka se nejčastěji pojí s názvy měsíců, např.: *Pak na konci června nebo na začátku července pojedu domů*; *Tento rok přišlo jaro už na konci dubnu*. Mezi nejčastější spojení patří také lexém *škola*, např.: *Na konci školy jsem musela vybrat co budu dělat dál*; *Naši školáci taky mají zkoušky na konci střední školy, abych dostal maturitu*.

- ***na začátku* + G, *na počátku* + G**

U předložky *na začátku* se vyskytují následující chyby: **na začátku* (20), **na začáteku* (1), **na začatke* (1). Polovina všech výskytů předložky má spojení se slovem *studium*, např.: *Na začátku studia vůbec jsem nerozuměla češtinu*; *Můj dojem z češtiny na začátku studia byl zajímavým*. V těchto spojeních potíže se skloňováním substantiva *studium* nalezeny nebyly. Ojedinele se objevují chyby v koncovkách jiných kolokátů, např. **na začátku prvního semestra*, **na začátku prosinca*. Na rozdíl od předložky *na začátku* předložka *na počátku* se vyskytuje pouze 4krát, jednou je s pravopisnou chybou: **na počatku* (*Na počatku srpna moji přátele a ja jeli nejoblíbenější lichebry farod Karlovy Varu*).

- ***v době* + G**

Z 21 výskytů předložky se objevují 2 gramatické chyby: ***v dobu** (*To stalo v dobu cesty se skupinou*) a jedná pravopisná: ***v době** (*Celkem mám štěstí, že jsem se narodil v době počítače*). K nejfrekventovanějším kolokátům předložky patří lexémy **revoluce** (3) a **válka** (3), např.: *Dokazali jsme sve demokracie v době oranžove Revoluce a nyní podporujeme vše Europské domókratické staty; V době vlastenecké války roku 1812 obsadila město vojaska Napoleona.*

- **v průběhu + G**

V průběhu je čtvrtá nejfrekventovanější víceslovná předložka v žakovském korpusu. Jako její synonymní předložka *během* se objevuje již na úrovni A1. K jejím nejčastějším kolokátům patří: **život** (4), **čas** (3), **dějiny** (2). Např.: *V průběhu času jsem změnila svůj názor; V průběhu dějin tam žili Chodové.* Substantivum bývá často rozvit adjektivem (*Výběr místa bydlení je moc důležitý v průběhu celého života člověka*). Pravopisná chyba v napsání předložky se objevuje pouze jednou: ***v průběku** (*V průběku letních prázdnin jel jsem do Turecky*).

- **na začátek + G, na konec + G**

Předložka *na začátek* se v korpusu vyskytuje 4krát. Uvedeme příklady: ***Na začátek června** budu mít přijímací zkoušky; ***Na začátek léta** jsem skládala státní zkoušky. Podle našeho názoru je každá předložka použita chybně. Podobná situace se objevuje i u předložky *na konec*: ***Na konec listopadu** mohl jsem už mluvit pořad bez ohledu na to, jak říkat spravně buď s kamarádem, nebo s dospělým. Podobná chyba se vyskytuje u studentů s mateřským jazykem slovanským. Je na úrovni jak A1, tak B2.

Další víceslovné předložky se v žakovském korpusu vyskytují již méně, pouze dvakrát nebo třikrát. Chybné napsání u těchto předložek bylo nalezeno pouze jednou: ***ke koncu** (*Ke koncu roka musim napsat magisterskou prace o československo-madarských vztazích v 1938 – 1939*). Uvedeme několik příkladů užití předložek z této skupiny:

- *Už od doby Aristotelé se říká že matematika – je matka všeho.*
- *Další cestu z těchto důvodů jsem odkládala až na dobu Vánočních prázdnin.*
- *Mas učili společně po dobu 3 týdnů.*

V uvedených příkladech jsou použity různé varianty předložek s abstraktem *doba*. V teoretické části jsme uváděli, že těchto variant existuje celkem 11 (viz 2.1.1). Studenti z nich na různých úrovních používají 6, např.: **v době** *studija* (A1), **od doby** *českého krále* (B2), **na dobu** *4 let* (B2), **po dobu** *1 hodiny* (A2), **z doby** *studia* (B1), **za dobu** *učení* (A2).

Zbývajících 6 předložek má v korpusu jedinečný výskyt. Pouze jedna z nich je napsána chybně: **v období* (*Prvním přednášejícím slavistiky stal v období 1841–1860 polský lingvist Wojtech Cybulski*). Uvedeme další příklady užití těchto předložek:

- *Z jedné strany taková vlastnost může být i velice prospěšná, pro mě však až na sklonku let.*
- *V závěru povídky otec nadává svému synovi, protože chlapec vyrušuje jim řešit vážné věci.*
- *Hovoře o architektuře ona se musí rozvíjet, **současně s zachováním** historických památek je nutné budovat nové maximalně plněno moderními a technologickými vynálezi.*

V uvedených příkladech vidíme drobné chyby různého druhu, ale předložky a jejich vazba s pády jsou použity zcela správně.

4. 1. 5 Shrnutí

V této části práce jsme prováděli analýzu užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny. Analýza probíhala na základě materiálů žakovského korpusu CzeSL-SGT.

První část se zabývala analýzou primárních předložek. Vzhledem k tomu, že některé předložky se pojí s více pády, bylo variant pro analýzu celkem 20.

V teoretické části jsme představili, že primární předložky patří k nejfrektovanějším slovům v češtině (viz 1.2.1). Přesto bylo zjištěno, že studenti k vyjádření časových významů některé předložky používají velmi málo: devět předložek má výskyt méně než 100krát, 2 předložky se nevyskytují. Sedm předložek považujeme za frekventované, mají výskyt mezi 200 a 700. Jsou to: *o + L*, *po + L*, *od + G*, *do + G*, *na + Ak*, *za + Ak*, *před + I*. Předložka *v* je nejfrektovanější: ve spojení s dvěma pády má jako jediná více než 5000 výskytů.

Výsledky analýzy shrneme následujícími poznatky:

a) Nejméně chyb se objevilo při použití předložek *do + G*, *od + G*, *při + L*, *před + I*. Předpokládáme, že studenti sémantice těchto předložek dostatečně rozumí. Naopak předložky *pro + Ak*, *přes + Ak*, *po + Ak* činí značné potíže, a to především studentům s mateřským jazykem slovanským. Většina výskytů těchto předložek je chybná.

b) Největší potíže studenti mají s porozuměním sémantických rysů předložek *v*, *na*, *o*. Velmi často dochází k záměně mezi těmito předložkami. Zvláštní kapitolu zde tvoří chyby

v užití předložek ve spojeních se substantivy označujícími volné dny či svátky (*Vánoce, prázdniny, víkend*). Další velký počet chyb nacházíme u výrazů *v létě / v zimě, na podzim / na jaře*. Zde dochází jak k záměně předložek, tak k užití nevhodného pádu.

c) Problematika užití předložek s časovým významem se týká i příslovcí. Zde studenti velmi často používají předložku nadbytečně (*v večer*).

Analýza sekundárních předložek ukázala, že na rozdíl od předložek primárních je studenti používají mnohem méně. Celkem bylo nalezeno 228 výskytů sekundárních předložek jednoslovných a 170 výskytů předložek víceslovných. Z celkového počtu jednoslovných sekundárních předložek zaujímá převážnou většinu předložka *během*. U víceslovných předložek patří k nejfrektovanějším předložky *na začátku, na konci, v době*. Ostatní sekundární předložky s časovým významem můžeme z hlediska češtiny jako cizího jazyka hodnotit jako okrajové.

Zatímco pravopisné chyby v napsání primárních předložek jsou ojedinělé, u sekundárních předložek se vyskytují mnohem častěji. Tyto chyby se obvykle objevují u předložek s diakritickými znaménky (*behem, začatkem, na počátku*). U víceslovných předložek se navíc setkáváme s gramatickými chybami uvnitř samotných předložek (*na konce*).

Předložky s časovým významem, primární i sekundární, se pojí s různými okruhy kolokátů. Vzhledem k tomu, že autory textů jsou většinou studenti, se kromě určitých časových úseků (názvy měsíců, dnů v týdnu) objevují častá spojení se slovy: *studium, léto, prázdniny, vyučování*. Při užití těchto kolokátů se také vyskytuje velké množství chyb, a to jak v používání správných koncovek, tak i chyb pravopisných.

4. 2 Chybová analýza užití předložek s časovým významem

4. 2. 1 Metodologie analýzy

Cílem této části práce je zjistit, zda užívání předložek s časovým významem je pro nerodilé mluvčí obtížné i na vysoké úrovni pokročilosti.

V předchozí části kapitoly jsme na základě materiálů korpusu CzeSL-SGT provedli frekvenční analýzu předložek s časovým významem. Analýza ukázala velký výskyt předložek (celkový počet se blíží k deseti tisícům). Zároveň jsme se zmínili o tom, že určování časových významů u předložek je třeba v rámci korpusu provádět ručně. Z těchto důvodů jsme dospěli k názoru, že pro chybovou analýzu předložek bude vhodné zvolit korpus MERLIN, jenž obsahuje menší počet dat.

MERLIN obsahuje 442 textů pocházejících ze zkoušek Univerzity Karlovy v Praze²⁰. Považujeme za výhodu, že každý text je experty zařazen do odpovídající úrovně podle SERR.

MERLIN nabízí chybovou anotaci, zároveň umožňuje vytvořit subkorpus podle jednotlivých úrovní SERR. Z hlediska těchto možností budeme srovnávat výskyty chyb u předložek s časovým významem na úrovních A2, B1 a B2 (na úrovni A1 je v korpusu zastoupen pouze jeden text).

V průběhu analýzy jsme vymezili určité typy chyb v užití předložek s časovým významem. Tyto chyby popíšeme dále, výsledky analýzy shrneme na konci kapitoly.

4. 2. 2 Nadbytečné užití předložky

Úroveň	A2	B1	B2	Celkem
Počet chyb	4	25	5	34

Tabulka 14 Nadbytečné užití předložky

Nadbytečné užití předložky patří podle naší analýzy k nejpočetnějšímu typu chyb. Nadbytečně studenti používají ve většině případů předložku *v*:

- *Myslí na to, co budou dělat v **příští týden**.* (A2)
- *V **minulý týdeň** jsme měli s Tomášem zajímavý vylet.* (B1)
- *Už v **posledních dešet** let bydlím v různých zemích.* (B2)

Nadbytečné užití předložky se často vyskytuje před příslovci (*V **odpoledne** jít na procházku*), také před uvedením konkrétního data (*Ale mám čas zase v **27. 08***). Podle našeho názoru si studenti uvědomují, že předložka *v* vyjadřuje dobu nebo určitý časový údaj, ve kterém se něco děje, a proto předložku při vyjádření časových okolností používají nadměrně. Znázorníme toto následující příklady:

- *V **lone** v **lete** jsme dovolenou na moři v Krymu.*
- *Ale v **27.08.06** budu přichazet ráda. Setkavame v **15:00**?*

V uvedených příkladech při vyjádření časových údajů je možné zpozorovat paralelu v užití předložek *v*: *v létě* → **v loni*, *v 15:00* → **v 27. 08. 06*. Podobná analogie může být podle našeho názoru jednou z příčin tak velkého počtu chyb tohoto typu.

V korpusu najdeme také příklady nadbytečné užití předložky *na*:

- *Chtěly bychom bydlet tam **na dva dny** se snídaní.* (A2)
- *A potom **na 27.8.8.** půjedu o svatbě.* (B1)

²⁰ Korpus MERLIN. *Korpus MERLIN v číslech* [online]. [cit. 10. 7. 2022] Dostupné z: <https://merlin-platform.eu/C_mcorpus.php#anchor6>.

- *Po naše dámské jizdě v Berlíne bez důvodně byla jsem nemocná **na tři dny**.* (B2)

Objevují se 2 příklady zbytečného užití předložky *za*:

- *Učím se česky **za dva roky**.* (B1)
- *S letadlem můžem jít do Lisabonu necelých dva hodiny nebo do Košiče **za hodinu**.* (B2)

Jednou byla nalezena nadbytečná předložka *od*:

- *Učila jsem se česky **od tři semestrů** na univerzitě.* (B1)

4. 2. 3 Záměna předložky

Úroveň	A2	B1	B2	Celkem
Počet chyb	3	14	4	21

Tabulka 15 Záměna předložky

Záměna předložky je podle početnosti druhý typ chyby. Předpokládáme ale, že tato chyba v užití předložek je zásadní. Důvodem je to, že vhodné užití předložky z tohoto hlediska vyžaduje od studenta znalost jejich sémantických rysů, a především znalost významových rozdílů mezi předložkami konkurenčními. Tuto problematiku jsme podrobně rozebírali v teoretické části práce (viz 2.2.1 a 3.4). Nyní uvedeme předložky, s nimiž mají studenti největší potíže.

Nejčastěji se objevují potíže s předložkou *o*. Studenti místo ní používají předložky *na* a *v*. Uvedeme příklady:

o → *na*:

- ***Na vánočních prázdninách** s rodinou moji nejlepší kamarádkou rozhodli jsme jít do Berlíně.* (B2)
- *Prostě věci co bychom dělali také v Praze **na běžný víkend**.* (B2)

o → *v*:

- *Jsem ráda, že bylo to tak krásné **v tvých prázdnině**.* (B1)
- ***V dovoleně** navstívím moje přátele v Berlíně.* (B2)

Při vyjádření časových významů charakteristickým rysem předložky *o* je to, že se používá při označení časových úseků souvisejících se svátky, volnými dny. Proto jsou ve výše uvedených příkladech spojení substantiv *prázdniny*, *víkend*, *dovolená* s jinými předložkami chybná. Setkáváme se ale i se zcela jinými případy, kdy naopak předložka *o* nebyla použita správně (*v* → *o*):

- *Sejdeme se **o 19:30** vedle divadla.* (A2)

- *Měl jsem hodně práci a malo času o minulých týdnech.* (B1)

Dalším častým jevem je záměna předložky *v* na **na** (*v* → **na**):

- *Máte **na leto** v Brně také jeden kurz češtiny?* (B1)
- *Chtel bych budu v Brně **na léto**.* (B1)

Tato chyba se vyskytuje pouze s lexémem *léto*, pravděpodobně důvodem je chybná analogie se spojeními *na jaře* / *na podzim*.

Ostatní případy se v korpusu vyskytují ojediněle:

- ***na** → **o**: Proto chtěl bych zůstat **o celého víkendu** a vidět město.* (B1)
- ***v** → **za**: Tvoje Email dostala jsem **za posledny tyden**.* (B1)
- ***při** → **v**: Jak **v poslední navštěvě**.* (B1)
- ***s** → **v**: **Skvětně** mám moc čas.* (B1)
- ***v** → **pro**: Škola je důležitá i **pro 21. století**.* (B2)
- ***od** → **s**: **S tou doby** mám dobré pratele.* (B2)

Na závěr tohoto pojednání uvedeme 2 zajímavé příklady:

- ***Po dovoleně** jsme měli hezký.*
- *Maji krasně rodinny dovolenou **za dva týdny**.*

Je možné říct, že jsou v uvedených příkladech předložky použity správně. Podle kontextu tomu tak však není: v první větě by bylo třeba použít *o dovolené*, ve druhé – *na dva týdny*. Těmito příklady jsme chtěli poukázat na to, že pro určení vhodnosti užití předložky občas nestačí jedna věta, ale je třeba širší kontext.

4. 2. 4 Chyby ve vokalizaci předložek

Úroveň	A2	B1	B2	Celkem
Počet chyb	0	6	3	9

Tabulka 16 Chyby ve vokalizaci předložek

Chyby ve vokalizaci předložek nejsou zásadní pro porozumění smyslu sdělení, v těchto případech studenti užívají předložky správně. Avšak tento typ chyby jsme museli uvést, protože se vyskytuje poměrně často. Podle naší analýzy je třetí nejčastější chybou u předložek s časovým významem.

Na úrovni A2 je uveden nulový výskyt chyb ve vokalizaci. Nebyl tedy nalezen u předložek s časovým významem, ale u jiných předložek se objevoval poměrně často (*ve Francii*, *v Španělsku*). Toto svědčí o tom, že studenti s tímto jevem mají potíže na všech úrovních studia češtiny.

Chybu ve vokalizaci předložek můžeme rozdělit na 2 typy:

a) chybějící vokalizace

- *Myslím, že umíme setkat tam v **tři hodiny**.* (B1)
- *Tvůj email jsem dostala **před dnem**.* (B1)
- *V **středověku** ne každý mohl si dovolit studovat.* (B2)

b) nadbytečná vokalizace

- *Setkáme se ve **deset hodin**. Ve **letě** 2011 pojedu na navstevu v Americe na dvě měsíce.* (B1)
- *Ta otázka není velmijednoduchá a taky nebude se řešit **ve příštích pět let**.* (B2)

4. 2. 5 Vynechání předložky

Úroveň	A2	B1	B2	Celkem
Počet chyb	2	2	0	4

Tabulka 17 Vynechání předložky

K poslednímu typu chyb podle početnosti patří vynechání předložky. V teoretické části jsme uváděli, že tato chyba je charakteristická pro počáteční fáze studia češtiny (viz 3.3). Tento poznatek odpovídá i naší analýze: na úrovni B2 tento typ chyby nalezen nebyl.

Uvedeme příklady vynechání předložky:

- *V pátek večer asi **19 hodin**? Neříkáš jestli oslavy bude **poledne** nebo večer.* (A2)
- *Budu mít čas **14:00**. Byl jsem v české republici **2010**.* (B1)

4. 2. 6 Ostatní chyby

(1) Výše jsme uvedli příklady chyb ve vokalizaci předložek a v záměně předložek. Zároveň ale existují případy, ve kterých zařazení chyby do určitého typu není jednoznačné. Uvedeme příklad:

- *Vš **nyni**šneji dobře pracuju jako právník.* (B2)

Předložka *vš* neexistuje, a proto je obtížné posoudit, zda jde o neznalost užití předložky, nebo o překlep. Podobné případy se ale objevovaly zřídka, tyto chyby byly započítány do celkového počtu chyb.

(2) K bezchybnému užití předložky patří i užití správného pádu, s nímž se tato předložka pojí. Během analýzy předložek s časovým významem se objevovalo velké množství chyb jak v používání pádů, tak ve volbě správných koncovek. Například:

- *Muslim, že pojedeme v července do Kryma také.* (A2)
- *V pátku odpoledne mám čas.* (B1)
- *A k tomu v poslední dobu nutne prepsat i zachazení z internetem.* (B2)

V uvedených příkladech je předložka použita správně, chyba je v jejím kolokátu. Vyjádření časových okolností v těchto větách nemůžeme hodnotit jako správná.

Osvojování pádového systému češtiny a koncovek v různých paradigmatech je pro jinojazyčného mluvčího velmi problematickou položkou české gramatiky. V rámci rozsahu naší práce analyzovat chyby spojené s užitím předložky a nevhodného pádu nemůžeme. Je však třeba mít na paměti, že tento typ chyby je další velkou kapitolou problematiky předložek s časovým významem.

4. 2. 7 Shrnutí

Vymezili jsme hlavní chyby primárních předložek s časovým významem, kterých se dopouštějí nerodilí mluvčí češtiny ve svých písemných projevech. K těmto chybám patří: nadbytečné užití předložky nebo naopak vynechání předložky, záměna předložky, chyby ve vokalizaci předložek. Předložka *v* se vyskytuje ve všech typech chyb. Dalšími problematickými předložkami jsou *na* a *o*. O dost méně se v chybách objevují předložky *od*, *po*, *za*.

Naše chybová analýza byla členěna podle jednotlivých úrovní: A2, B1, B2. Ukázalo se, že chyb v předložkách s časovým významem se studenti dopouštějí během všech fází studia jazyka.

V závěrečné tabulce (tab. 18) uvádíme počet všech gramatických chyb, kterých se studenti dopustili, počet chyb v užití předložek a počet chyb v užití předložek s časovým významem.

Úroveň	Počet gramatických chyb celkem	Počet chyb v užití předložek	Procento předložkových chyb z celkového počtu gramatických chyb	Počet chyb v užití předložek s časovým významem	Procento chyb v užití předložek s časovým významem z celkového počtu předložkových chyb
A2	941	71	7,5	9	12,7
B1	2473	204	8,2	47	23
B2	2596	127	4,9	12	9,4

Tabulka 18 Porovnání výskytů chyb v rámci úrovní A2, B1, B2

Na úrovni B1 vidíme velký počet výskytů chyb u předložek s časovým významem: 47 ve srovnání s 9 na úrovni A2 a 12 na úrovni B2. Toto souvisí především se zadáním testu: studenti měli napsat neformální e-mail, v e-mailu hojně popisovali různé časové okolnosti.

Abychom mohli definovat, zda předložky vyvolávají potíže i na vysoké úrovni znalosti jazyka, porovnáme úrovně A2 a B2. Početně se chyby zvyšují. Toto vidíme jak u výskytu všech gramatických chyb: 941 (A2) a 2596 (B2), tak u chyb v užití předložek: 71 (A2) a 127 (B2) a u chyb v užití předložek s časovým významem: 9 (A2) a 12 (B2). Na úrovni B2 studenti píšou rozsáhlejší texty než na úrovni A2, téma zadání jsou komplikovanější, jsou vyžadována vyjadřování složitějších vztahů ve výpovědích. Toto nám vysvětluje růst počtu chyb.

V rámci všech gramatických chyb procentuálně počet chyb v užití předložek klesá: 7,5 % (A2) a 4,9 % (B2). V rámci všech předložkových chyb je pokles chyb v užití předložek s časovým významem mezi úrovněmi A2 a B2 3,3 %. Jelikož se jedná o pokles v řádu jednotek, hovořit o výrazném snížení chybovosti v užití předložek nelze. Proto na závěr můžeme konstatovat, že užívání předložek s časovým významem zůstává pro nerodilé mluvčí obtížné i na vysoké úrovni pokročilosti.

ZÁVĚR

Cílem práce byla analýza užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích češtiny.

První kapitola se zabývala popisem systému předložek v současné češtině. Nastínili jsme hlavní charakteristiky předložek, popsalí jsme rozdíly mezi předložkami primárními a sekundárními, uvedli jsme předpokládané počty předložek jednoslovných a víceslovných. V tomto pojednání jsme prezentovali názory různých lingvistů. Během výkladu se ukázalo, že téma sémantiky předložek je velmi sporné a těžko uchopitelné. Mezi odborníky totiž neexistuje jednotný názor, zda předložky mají lexikální význam.

Druhá kapitola se zabývala popisem předložek s časovým významem. Podle materiálů z mluvníc a z prací jednotlivých autorů byl sestaven seznam předložek s časovým významem. Následně byla provedena analýza předložek podle struktury a podle spojitosti s pády. Dále jsme na základě vybraných příkladů pojednávali o lexikální konkurenci v rámci předložek s časovým významem. Dospěli jsme k názoru, že hovořit o úplné synonymii u předložek není možné. Předložky mají obvykle významová nebo stylistická odstínění, primární předložky vyjadřují význam daleko obecnější, sekundární předložky mají význam specifitější. Ukázalo se, že pro vyjádření časových významů by pouze předložky primární nestačily.

Třetí kapitola byla věnována studiu předložek s časovým významem z hlediska češtiny jako cizího jazyka. Při analýze požadavků znalostí předložek v rámci jednotlivých úrovní SERR bylo zjištěno, že předložky s časovým významem patří k nejzákladnější slovní zásobě, studenti se s nimi seznamují již od samých počátků svého studia. Na pokročilé úrovni ovládnutí jazyka je od studenta požadována znalost především předložek primárních, zároveň je očekáváno jejich téměř bezchybné užití. Dále jsme na základě poznatků pedagogů češtiny jako cizího jazyka dospěli k názoru, že předložky pro cizince představují důležitou kapitolu v osvojování české gramatiky, které je třeba věnovat dostatečnou pozornost. Ve výukových materiálech jsou však předložky prezentovány okrajově, zpravidla pouze v rámci pádového systému češtiny. Prezentace předložek v rámci významových celků a popis jejich sémantických distinktivních rysů by mohly pomoci jinojazyčným mluvčím chybám v užití předložek předcházet. Návrh na prezentaci předložek s časovým významem z hlediska potřeb studenta češtiny jako cizího jazyka a další žádoucí metodické postupy byly uvedeny na konci kapitoly.

Čtvrtá kapitola se zabývala analýzou užití předložek s časovým významem v textech nerodilých mluvčích. Výzkum probíhal na základě materiálů žákovských korpusů češtiny.

Nejprve byla provedena frekvenční analýza předložek s časovým významem. Bylo zjištěno, že některé předložky, a to jak primární, tak sekundární, mají malý nebo nulový výskyt, a proto je při vyjádření časových okolností můžeme z hlediska češtiny jako cizího jazyka hodnotit jako okrajové. Dále jsme popsali užití jednotlivých předložek a uvedli jejich nejfrektovanější kolokáty. V závěrečné části práce byla provedena chybová analýza předložek s časovým významem. Během této analýzy jsme vymezili čtyři hlavní typy chyb. K nejfrektovanějšímu patří nadbytečné užití předložky. Dále je to záměna předložky. Tento typ chyby považujeme z hlediska sémantiky předložek za nejvíce zásadní. Důvodem je to, že vhodné užití předložky vyžaduje od cizince znalost významových rozdílů mezi konkurenčními předložkami. Zde narážíme na určité nedostatky prezentace předložek v učebních materiálech pro jinojazyčné mluvčí, o kterých jsme mluvili výše. K dalším typům chyb patří chyby ve vokalizaci předložek a vynechání předložky.

Výsledky analýzy ukázaly, že se studenti dopouštějí chyb v užití předložek s časovým významem během všech fází studia češtiny. Na pokročilejších úrovních znalosti jazyka výrazné snížení chybovosti v užití předložek zaznamenáno nebylo. Poznatek, že užívání předložek je pro nerodilé mluvčí velmi obtížné i na vysoké úrovni pokročilosti, se potvrzuje.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ADAM, Robert. *Morfologie: Příručka k povinnému předmětu bakalářského studia oboru ČJL*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2015, s. 56–57. ISBN 978-80-246-2800-4.
- ADAMOVIČOVÁ, Ana. K prezentaci prepozic ve výuce češtiny pro cizince. *Usta ad Albium Bohemica*. 2012, 12 (2), s. 8–19. ISSN 1802825X.
- ADAMOVIČOVÁ, Ana. Mezijazyková interference a vymezení negativních pravidel v počátečních fázích osvojování češtiny. In: *Čeština jako cizí jazyk VII: Materiály ze VII. mezinárodního symposia o češtině jako cizím jazyku*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, s. 114–122. ISBN 978-80-7308-525-4.
- BLATNÁ, Renata. *Víceslovné předložky v současné češtině*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. ISBN 80-7106-865-9.
- CVRČEK, Václav a kol. *Mluvnice Současné češtiny I: Jak se píše a jak se mluví*. Praha: Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-2812-7.
- ČADSKÁ, Milada a kol. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň A2*. Univerzita Karlova v Praze, Ústav jazykové a odborné přípravy. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: Nakladatelství TAURIS, 2005.
- ČECHOVÁ, Marie a kol. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: SPN – pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.
- ČERMÁK, František, KŘEN, Michal a kol. *Frekvenční slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 978-80-7422-050-0.
- ČERMÁK, František. System, funkce, forma a sémantika českých předložek. *Slovo a slovesnost*[online]. 1996, 57 (1), s. 30–46. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=3658>>.
- HÁDKOVÁ, Marie, LÍNEK, Jan, VLASÁKOVÁ, Kateřina. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň A1*. Univerzita Palackého v Olomouci, Katedra bohemistiky Filozofické fakulty. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: Nakladatelství TAURIS, 2005.
- HOLUB, Jan a kol. *Čeština jako cizí jazyk: Úroveň B2*. Univerzita Karlova v Praze, Ústav bohemistických studií. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR: Nakladatelství TAURIS, 2005.
- HRDLIČKA, Milan. České předložky v komunikaci i ve výuce cizinců. *Nová čeština doma a ve světě*. 2021, 2, s. 41–49.

- HRDLIČKA, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka: K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1527-1.
- HRDLIČKA, Milan. K obrazu světa v mikrosvětě českých předložek. In: *Čeština jako cizí jazyk VII: Materiály ze VII. mezinárodního symposia o češtině jako cizím jazyku*. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2014, s. 80–87. ISBN 978-80-7308-525-4.
- HRDLIČKA, Milan. *Kapitoly o češtině jako jazyku nemateřském*. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4297-0.
- HRDLIČKA, Milan. *Předložky ve výuce češtiny jako cizího jazyka*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0031-5.
- HUDÁKOVÁ, Andrea, ŠORMOVÁ, Kateřina a kol. *Čeština jako druhý jazyk: Metodická perspektiva*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2019. ISBN 978-80-7308-966-5.
- KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, RUSÍNOVÁ, Zdenka. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- KOMÁREK, Miroslav a kol. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986, s.197–213.
- KONEČNÁ, Dana. O významech českých pravých předložek. *Slovo a slovesnost* [online]. 1974, 35 (4), s. 261–264. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2264>>.
- KOTKOVÁ, Radomila. *Čeština nerodilých mluvčích s mateřským jazykem neslovanským*. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2017. ISBN 978-80-246-3676-4.
- KROUPOVÁ, Libuše. Během – v průběhu. *Naše řeč* [online]. 1967, 50 (4), s. 243–245. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5316>>.
- KROUPOVÁ, Libuše. K diskusi o slovnědruhové povaze předložek a jejich klasifikaci. *Slovo a slovesnost*[online]. 1974, 35 (4), s. 265–268. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=2265>>.
- KROUPOVÁ, Libuše. Klasifikace sekundárních předložek z hlediska jejich tvoření. *Naše řeč* [online]. 1984, 67(3), s. 113–116. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6455>>.
- KROUPOVÁ, Libuše. *Sekundární předložky v současné spisovné češtině*. Linguistica XIII. Praha: Ústav pro jazyk český ČSAV, 1985.

- KROUPOVÁ, Libuše. Sporné případy nevlastních předložek. *Naše řeč* [online]. 1973, 56 (1), s. 19–26. [cit. 28. 6. 2022]. Dostupné z: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5655>>.
- ROSEN, Alexandr. CzeSL-SGT: korpus češtiny nerodilých mluvčích s automaticky provedenou anotací. In: *WIKI Český národní korpus* [online]. 2015, [cit. 25. 7. 2022]. Dostupné z: <<http://utkl.ff.cuni.cz/~rosen/public/2014-czesl-sgt-cs.pdf>>.
- ŠÁRA, Milan a kol. *Prahová úroveň: Čeština jako cizí jazyk*. Strasbourg: Council of Europe, 2001. ISBN 92-871-4761-2.
- ŠEBESTA, Karel, ŠKODOVÁ, Svatava a kol. *Čeština – cílový jazyk a korpusy*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2012. ISBN 978-80-7372-848-9.
- ŠTINDLOVÁ, Barbora. *Žákovský korpus češtiny a evaluace jeho chybové anotace*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7308-463-9.
- ŠTÍCHA, František a kol. *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2013. ISBN 978-80-200-2205-9.
- ULIČNÝ, Oldřich, VESELOSKÁ, Ludmila. Pád. In: KARLÍK, Petr, NEKULA, Marek, PLESKALOVÁ, Jana (eds.). *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny* [online]. 2017, [cit. 18. 5. 2022]. Dostupné z: <<https://www.czechency.org/slovník/PÁD>>.
- VINO PALOVÁ, Hana. *Základní mluvnice češtiny pro zahraniční studenty*. Univerzita Karlova v Praze: Nakladatelství Karolinum, 2001. ISBN 80-7184-762-3.

Korpusy

- Korpus MERLIN. Dostupné z: <<http://merlin-platform.eu/index.php>>.
- Šebesta, K. — Bedřichová, Z. — Šormová, K. — Štindlová, B. — Hrdlička, M. — Hrdličková, T. — Hana, J. — Petkevič, V. — Jelínek, T. — Škodová, S. — Poláčková, M. — Janeš, P. — Lundáková, K. — Skoumalová, H. — Sládek, Š. — Pierscieniak, P. — Toufarová, D. — Richter, M. — Straka, M. — Rosen, A.: CzeSL-SGT: korpus češtiny nerodilých mluvčích s automaticky provedenou anotací, verze 2 z 28. 7. 2014. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupné z: <<http://www.korpus.cz>>.

Seznam tabulek

Tabulka 1	Struktura víceslovných předložek	14
Tabulka 2	Spojitosť předložek s pády	16
Tabulka 3	Zastoupení jednotlivých pádů u předložek	17
Tabulka 4	Třídění předložek podle významů	17
Tabulka 5	Vyjádření časových okolností pomocí předložek na úrovni A1	32
Tabulka 6	Prezentace předložek s časovým významem na úrovni A2	33
Tabulka 7	Prezentace předložek s časovým významem na úrovni B1	35
Tabulka 8	Specifikace předložek s časovým významem pro nerodilé mluvčí češtiny	42
Tabulka 9	Frekvence primárních předložek s časovým významem	44
Tabulka 10	Frekvence jednoslovných sekundárních předložek s časovým významem.....	49
Tabulka 11	Výskyt jednoslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR.....	50
Tabulka 12	Frekvence víceslovných sekundárních předložek s časovým významem.....	52
Tabulka 13	Výskyt víceslovných sekundárních předložek na jednotlivých úrovních SERR.....	53
Tabulka 14	Nadbytečné užití předložky.....	57
Tabulka 15	Záměna předložky	58
Tabulka 16	Chyby ve vokalizaci předložek	59
Tabulka 17	Vynechání předložky	60
Tabulka 18	Porovnání výskytů chyb v rámci úrovní A2, B1, B2	61

Seznam příloh

Příloha 1 Primární předložky s časovým významem	70
Příloha 2 Jednoslovné sekundární předložky s časovým významem	70
Příloha 3 Víceslovní sekundární předložky s časovým významem	71
Příloha 4 Specifikace předložek s časovým významem pro nerodilé mluvčí češtiny	73

Přílohy

Příloha 1 Primární předložky s časovým významem

	Předložka	Pád	Příklad
1.	do	G	<i>do tmy</i>
2.	k	D	<i>k poledni</i>
3.	na	Ak, L	<i>na podzim; na jaře</i>
4.	nad	I	<i>nad ránem</i>
5.	o	L	<i>o půlnoci</i>
6.	ob	Ak	<i>ob den</i>
7.	od	G	<i>od rána</i>
8.	po	Ak, L	<i>po krátkou dobu; po roce</i>
9.	pro	Ak	<i>pro dnešek</i>
10.	před	I	<i>před večerem</i>
11.	přes	Ak	<i>přes den</i>
12.	při	L	<i>při představení</i>
13.	s	I	<i>s nástupem do práce</i>
14.	v	Ak, L	<i>v podvečer; v červnu</i>
15.	za	G, Ak, I	<i>za války; za minutu dvanáct; den za dnem</i>

(Vlastní zpracování na základě PMC, MSČ1, Holub a kol. 2005, Hrdlička 2000)

Příloha 2 Jednoslovné sekundární předložky s časovým významem

	Předložka	Pád	Příklad
1.	během	G	<i>Během dne bude polojasno.</i>
2.	blízko	G	<i>Došlo k tomu blízko Vánoc.</i>
3.	dnem	G	<i>Dnem 1. ledna příštího roku nabývá vyhláška platnosti.</i>
4.	doprostřed	G	<i>Přesunul datum porady doprostřed týdne.</i>
5.	kolem	G	<i>Přijdu kolem deváté. Práce trvala kolem 2 hodin.</i>
6.	koncem	G	<i>Koncem roku poslali hlášení.</i>
7.	konče/končíc	I	<i>Konče únorem přestává mít službu v noci.</i>
8.	mezi	I	<i>Mezi prací o věci přemýšlel. Přijdu mezi jednou a druhou hodinou.</i>
9.	okolo	G	<i>Přijdu okolo poledne. Práce trvala okolo 2 hodin.</i>
10.	počátkem	G	<i>Počátkem ledna začali se stavbou.</i>
11.	počínaje(íc)	I	<i>Rozpočet sociálních potřeb nabývá platnosti dnem schválení na konferenci, tj. počínaje 12. zářím 1984.</i>
12.	postupem	G	<i>Postupem času si zvykl.</i>
13.	průběhem	G	<i>Průběhem příštího týdne budou známy další okolnosti.</i>
14.	uprostřed	G	<i>Uprostřed prázdnin odjel do ciziny.</i>
15.	úvodem	G	<i>Úvodem diskuse upozorňuji...</i>
16.	veprostřed	G	<i>Probudil se veprostřed noci.</i>
17.	začátkem	G	<i>Začátkem ledna začali se stavbou.</i>

18.	začínaje(íc)	I	<i>Začínajíc 1. zářím začal navštěvovat večerní kurz.</i>
19.	závěrem	G	<i>Závěrem besedy se nám dostalo ujištění.</i>
20.	zkraje	G	<i>Jak ho opustili zkraje noci.</i>

(Vlastní zpracování na základě PMČ, MSČ1, Kroupová 1985)

Příloha 3 Víceslovní sekundární předložky s časovým významem

	Předložka	Pád	Příklad
1.	do doby	G	<i>Teprve čisté výnosy do doby splatnosti mu dají nezkršenou představu o rozdílech v možných ziscích.</i>
2.	do období	G	<i>Seno si zachová svou kvalitu až do období přikrmování.</i>
3.	ke konci	G	<i>Hlášení se podává vždy ke konci měsíce.</i>
4.	na dobu	G	<i>Stravenky platí na dobu 3 měsíců.</i>
5.	na dobu od (do)	G	<i>Posun pracovní doby na dobu od 7.00 do 15.30 hod.</i>
6.	na hranici	G	<i>K významnému objevu došlo na hranici dvou století.</i>
7.	na konci	G	<i>Hlášení se podává vždy na konci měsíce.</i>
8.	na konec	G	<i>Na konec roku měli vždy napilno.</i>
9.	na kraji	G	<i>Polemika Petra Fidela s Ivanem M. Jirousem, vedená na kraji osmdesátých let...</i>
10.	na počátku	G	<i>Na počátku července si vzal dovolenou.</i>
11.	na pořad	G	<i>Dostal se na pořad jednání.</i>
12.	na prahu	G	<i>Na prahu nového roku si dal velká předsevzetí.</i>
13.	na předělu	G	<i>K významnému objevu došlo na předělu dvou století.</i>
14.	na přechodu od	G	<i>Třídní boje na přechodu od feudalismu ke kapitalismu.</i>
15.	na přelomu	G	<i>K významnému objevu došlo na přelomu dvou století.</i>
16.	na sklonku	G	<i>Přijížděl na sklonku dne (týdne, měsíce).</i>
17.	na úvod	G	<i>Na úvod svého projevu zhodnotil současnou situaci.</i>
18.	na začátek	G	<i>Na začátek roku měli vždy napilno.</i>
19.	na začátku	G	<i>Na začátku července si vzal dovolenou.</i>
20.	na závěr	G	<i>Na závěr zasedání hlasovali.</i>
21.	od dob(y)	G	<i>Od dob(y) svého působení ve Varšavě se velice změnil.</i>
22.	paralelně s	I	<i>Paralelně s rozhovory s východoevropskými státy o vstupu do NATO budou probíhat s ruskou vládou intenzivní jednání.</i>
23.	po dobu	G	<i>Po dobu výuky bude škola zavřena.</i>
24.	počínaje(íc) od	G	<i>Počínajíc od 1. září 1984 pozbývá vyhláška platnosti.</i>
25.	při pokusu o	Ak	<i>Při pokusu o únik byl sražen na mantinel.</i>
26.	při příležitosti	G	<i>Při příležitosti 10. výročí podepsání smlouvy o spolupráci.</i>
27.	při sledování	G	<i>Použil analýzu obrazu při sledování poklesu objemu buněk...</i>
28.	s odstupem	G	<i>I s odstupem pětadvaceti let nehodnotí své dílo jako mylný krok.</i>
29.	s platností do	G	<i>tyto jízdenky mohou být vystaveny pouze s platností do dne předcházejícího dni 15. narozenin držitele.</i>
30.	s platností na	Ak	<i>Síťové jízdenky s platností na týden, měsíc nebo rok.</i>
31.	s platností od (do)	G	<i>Rybářský lístek s platností od 1. dubna do 30. září.</i>
32.	s postupem	G	<i>S postupem doby nabyl jiného mínění.</i>
33.	s průběhem	G	<i>S průběhem doby se stanovisko změnilo.</i>

34.	s účinností od (do)	G	<i>Změna tramvajového provozu na lince 9 platí s účinností od 1. září do 30. listopadu 1984.</i>
35.	souběžně s	I	<i>Souběžně s veletřhem se bude konat odborná konference.</i>
36.	současně s	I	<i>Současně s úklidem vyprali i záclony.</i>
37.	u příležitosti	G	<i>Knihy byla vydána u příležitosti 15. výročí založení organizace.</i>
38.	v čase	G	<i>Strádání všeho lidu v čase války.</i>
39.	v dobách	G	<i>V dobách Karla IV. byla založena univerzita.</i>
40.	v době	G	<i>V době pracovního klidu tyto autobusy nepojedou.</i>
41.	v době od (do)	G	<i>V době od 20.10 do konce roku se bude provádět rekonstrukce úseku tratí.</i>
42.	v období	G	<i>Hospodářská krize v období třicátých let.</i>
43.	v období od (do)	G	<i>V období od 20. června do 30. července bude samoobsluha uzavřena za účelem dovolené.</i>
44.	v procesu	G	<i>V procesu industrializace vzniká těžký průmysl.</i>
45.	v průběhu	G	<i>V průběhu jednání vystoupilo několik delegátů.</i>
46.	v rozmezí	G	<i>5 dílů slovníku bylo vydáno v rozmezí devíti let.</i>
47.	v rozpětí	G	<i>Články publikované v rozpětí pěti let.</i>
48.	v rozpětí od (do)	G	<i>V rozpětí od 1 do 12 měsíců je možné tento typ účtu sjednávat s měsíční periodicitou.</i>
49.	v údobí	G	<i>V údobí dvou let duševně vyzrál.</i>
50.	v údobí od (do)	G	<i>V údobí od konce 90. let minulého století do začátku 20. let našeho století vládla v Čechách secese.</i>
51.	v úvodu	G	<i>V úvodu svého projevu zhodnotil současnou situaci.</i>
52.	v závěru	G	<i>V závěru zasedání hlasovali.</i>
53.	ve stadiu	G	<i>Dílo ve stadiu zrodu.</i>
54.	ve středu	G	<i>Stravoval se u své nevěsty vždy ve středu týdne.</i>
55.	z doby	G	<i>Stavba pochází z doby renesance.</i>
56.	z období	G	<i>Války z období imperialismu.</i>
57.	za času / časů	G	<i>Reformy za času/časů Marie Terezie.</i>
58.	za dob(y)	G	<i>Český stát za dob(y) Přemysla Otakara I. se vnitřně upevnil.</i>
59.	za dobu	G	<i>Výsledek výzkumu za dobu dvou let.</i>
60.	zároveň s	I	<i>Zároveň s prací architektonických týmů bude probíhat práce skupin průmyslového designu.</i>

(Vlastní zpracování na základě Kroupová 1985, Blatná 2006)

Příloha 4 Specifikace předložek s časovým významem pro nerodilé mluvčí češtiny

- během + G** – v rozmezí, v průběhu určitého časového úseku (explicitní zaměřenost na tento průběh)
Během jednání vyvstávaly další problémy. Během pobytu v nemocnici přibrala tři kilogramy.
– relace současné, procesuální průběžnosti
Už během studií se z něho stával uznávaný odborník.
-
- mezi + I** – souběžnost dějů, činnost v instrumentále je základní, ostatní aktivity jsou průvodní
Mezi vařením poslouchala rádio.
– přibližnost časového rozpětí mezi uvedenými mezními údaji
věk mezi dvacátkou a třicátkou
– lokalizace do úseku mezi platností dvou časových orientátorů
Stalo se to o přestávce mezi druhou a třetí třetinou.
-
- o + L** – vyjádření časového údaje (zde je možná substituce této předložky frekventovanější prepozicí **v + L**)
o půlnoci, o půl páté
– opakovanost, pravidelnost, časová náplň (časový údaj v plurálu implikuje významové rysy „volno, pauza, svátek“)
o sobotách, o nedělích, o víkendech, o svátcích
– zachycení časového úseku jako bodu (koncentrovanost); časový úsek má opět výše uvedené charakteristiky (volno...)
o přestávce, o dovolené, o Vánocích, o Velikonocích, o posvičení
-
- při + L** – současnost, časově souběžné aktivity/stavy, účast agentu na činnosti („vnitřní spojitost dějů“); široké spektrum dějů
– komunikování
při psaní, při četbě, při překladu, při tlumočení
– stravování
při jídle, při pití kávy, při ochutnávání vína
– pohyb
při chůzi, při běhu, při předjíždění
– práce
při opravě, při vyměňování součástek, při sváření, při tapetování

– kognitivní, percepční, psychické
při poslechu hudby, při pohledu z okna, při přemýšlení, při řešení problému
– atmosférické a jiné přírodní jevy
při odlivu, při západu Slunce, při bouřce, při zemětřesení
– okolnosti, podmínky
Přišel o život při pouličním neštěstí.
-
- za + G** – meteorologické jevy (důraz na aspekt temporální, nikoliv na materiální/lokální)
za deště, za mlhy, za hustého sněžení, za svítání
– široce chápaná průvodní okolnost („kulisa“) nebo nečasový neprocesuální význam
za přísných bezpečnostních opatření, za všeobecného nezájmu obyvatelstva, za první republiky, za Marie Terezie